

યોગ, સ્વાસ્થ્ય અને નૈતિક જીવન મૂલ્યોનું માસિક

# દિવ્ય જીવન



વાર્ષિક લવાજમ : રૂ. ૧૫૦/- ● વર્ષ - ૧૪ અંક - ૧૨ ડિસેમ્બર-૨૦૧૭

Postal Registration No. GAMC 1417/2015-2017 Valid up to 31-12-2017 RNI No. GUJGUJ/2003/15738

Published on 4th of every month and Posted on 5th of every month at PSO, Ahmedabad-2. Annual Subscription Rs.150/-



## પ્રસન્ન ચિત્તતા

પ્રસન્નચિત્તતા એ મનનો આનંદી ભાવ છે. પ્રસન્નચિત્ત મનુષ્ય સૂર્યપ્રકાશવાળા ઉજ્જવળ દિવસ જેવો છે. તે બધાને આનંદ અને પ્રકાશનું વિકિરણ કરે છે. પ્રસન્નચિત્તતાથી સ્વાસ્થ્ય સારું રહે છે. તે મનને શાંત અને હૃદયને બળવાન બનાવે છે. પ્રસન્નચિત્ત વ્યક્તિ લાંબું જીવે છે. તે ચિત્તા અને ઇરથી મુક્ત હોય છે. તેની મનોવૃત્તિ આશાવાદી હોય છે.

- સ્વામી શિવાનંદ



श्रीमद्भागवत कथा, श्री कर्णेश्वर महादेव करनाल (हरियाणा)  
ता. २८-१०-२०१७ थी ४-११-२०१७



श्री गुरु नानक जयंती पर्व निर्मल कुटिया (करनाल)ना  
महंत श्री रामसिंहज्ञ महाराज साथे ता. ४-११-२०१७



स्वामी दयानंद आर्य विद्यालय (D.A.V.) स्कूल,  
लुधियाना, पंजाब खाते पूज्य स्वामीज्ञनुं स्वागत  
करतां शाणानां आचार्य



स्वामी दयानंद आर्य विद्यालय (D.A.V.) स्कूल,  
लुधियाना प्रांगणमां पूज्य स्वामीज्ञ द्वारा  
वृक्षारोपण (ता. २८-११-२०१७)



शिवानंद आश्रम, अमदावाद खाते श्री महारुद्र यजा, त्रि-सहस्र पार्थिव पूजन अने लक्ष बिल्वार्यन (ता. १३-११-२०१७)



# શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજની પ્રેરણાથી પ્રકાશિત દિવ્ય જીવન

વર્ષ : ૧૪

અંક : ૧૨

દિસેમ્બર-૨૦૧૭

સંપુર્ણ ખાને અધ્યાત્મિક :

મહાલીન શ્રી સ્વામી પાઠવસ્ક્રમાનંદજી  
(ડૉ. શિવાનંદ અધ્યક્ષ)

સંપુર્ણ પુણી :

અધ્યક્ષ : શ્રી સ્વામી અધ્યક્ષાનંદજી (ફો)

શીર્ષાચિત્ર મજામુદ્રા

તંત્રી : શ્રી સ્વામી અધ્યક્ષાનંદજી

દૈન અંકસરાનું ચરણાંગું :

શિવાનંદ આશ્રમ, જોધપુર ટેકની,  
અભદ્રાવાદ - ૩૮૦૦૧૫.

ફોન : ૨૬૮૬૧૨૩૪૪, ૨૬૮૬૨૩૪૫

મુખ્ય કાર્યક્રમ :

‘દિવ્ય જીવન’ વાર્ષિક, તેજુ લઘુકાળ :

સ્વામી શિવાનંદ સર્વલોકનાનિ.

ઈતિર પત્રલક્ષ્માર અને મધ્યમાંગું કાર્યક્રમ :

શ્રી પદોદાર્થ દેશીએ

ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંસ્કૃતિ

શિવાનંદ આશ્રમ,

જોધપુર ટેકની, રેલેવાઈ ગાર્ડ,

અભદ્રાવાદ - ૩૮૦૦૧૫

ફોન : ૨૬૮૬૧૨૩૪૪

ટેલિક્રેચ્યુ : ૨૬૮૬૨૩૪૫

○

E-mail :

shivananda\_sahram@yahoo.com

Website : <http://www.divyajivan.org>

## બિવાજમ

બિવાજમા

વાર્ષિક બિવાજમ	રૂ. ૧૫૦/-
શુલેષણક બિવાજમ	રૂ. ૧૫૦૦/- (૧૫ વર્ષ માટે)
પેઢન બિવાજમ	રૂ. ૩૦૦૦/-
દુર્ગા-દુર્ગા	રૂ. ૧૫/-
વિદેશ પાર્ટ (બેઝ રેટિંગ)	રૂ. ૧૨૦૦/-
શુલેષણક બિવાજમ	રૂ. ૧૫૦૦૦/- (૧૫ વર્ષ માટે) એક/દુષ્ટ (અભદ્રાવાદ) દ્વારા

૩૦

તિળો રાત્રીયદ્વારીની હે અનન્ત જ્ઞાનાનિવિર્યાસઃ ।

નમસ્તેઽસ્તુ જ્ઞાન્ સ્વાસ્તિ મેઽસ્તુ રસમાસ્ પ્રતિ શીન્ જરાન્ બૃણીઓ ॥

શાનંતસંકલનઃ સુમના ચચા સ્વાદીતમન્યુંસ્ત્રો પ્રાણિ મૃત્યો ।

સ્ત્રોસું માનિબદેશ્રતીત એતાયાર્ણા પ્રથમં કરં શુરો ॥

કલ્યોધનિબદ્ધ-૧૦૧૦૧૦

શ્રાદ્ધાલાદેવતા ! આપ નમસ્કારાદિ અલ્લારને ચોખ મારા ભાનનીય અતિચિછો. મારે આપનું પથાંધોય્ય પૂજન-સેવન કરી આપને સંતુષ્ટ કરવા જોઈતા હતા પણ મારા પ્રમાણના કરારો આપ લાગતાર નજી રાગીઓથી ભૂષણ બેઠા છો. પારાણી આ મહુ ગોટો અપગ્રાહ થઈ જાયો છે. આપને નમસ્કાર છે. લગુણ નું ભાગ આ હોખની નિવૃત્તિ થઈ ભાર્તું કલ્યાણ પાય. આપ ગ્રત્યેક રાગીના બદ્ધામાં એક-એક કરી આપની ઇચ્છાનુસાર મારી પારોથી નજી વરધન ભાગ્યો.

મૃત્યુદેવ ! જ્ઞાન વરધનમાંથી હું પ્રથમ વરધન એ અખું છું કે ભાગ ગૌતમલંઘીય પિતા ઉત્ત્રાંક, જેઓ કોણા આવેશમાં મને આપની પાંશે મોકદીને હવે અધ્યાત્મ અને દુઃખી થઈ રહ્યા હોયો ભાગ પ્રતિ કોષરકિત, શાંતિચિત્ત અને સર્વથા સંતુષ્ટ થઈ જાયતથા આપના દ્વારા અનુગ્રહ પ્રાપ્ત કરી જાયારે હું હવે જરૂર ત્યારે તેઓ મને અભન્ના મુજબ નિર્દેખતાના રૂપમાં ઓછાંઓ મારી ચાંદે પૂર્વવત્ત ગ્રેમપૂર્વક વાતથીતકરે.

## શિવાનંદ વાણી

### ઈશ્વરમાં વિશ્વાસ રાખો

જો તમે તમારી સમસ્યાઓનો હિંમતપૂર્વક ચામનો કર્યો તો તેના ઉકેલ ગોક્કસ મળી જાયો. કોઈ પણ સમસ્યાના ઉકેલનો શેર ઉપાય તેનાથી હું ભાગી જવાનો નથી પણ તેને હિંમતપૂર્વક સમજને ઉકેલ લાવવાનો છે. ભયને છતવા પાટે પ્રાર્થના કરો. “હે પરમ દ્યાળું પ્રભુ, હું મારું થઈએ, મન અને આત્મા તને સોંપું છું. મારી પાંશે જે કર્યી હોતું જ છે. તારી ઈચ્છા પ્રમાણે જ થાયો. મને માર્ગદર્શન આપ.”

જેમ જેમ આપજો ઈશ્વરમાં વિશ્વાસ વધતો જાય છે તેમ તેમ આપજોને ખૂબ જ કર્પરી અને મુશ્કેલ પરિસ્થિતિઓમાં પણ તેની કણ્ણાનાં દર્શન થતો જાય છે. જે ઘણાં બીજાઓને ખૂબ હુંબદ થાગે છે તેને લક્ત પોતાનું સદ્ગ્રાઘ મને છે; કારણ કે તે કહેવાતી હુંબદ થટનામાં તેને ઈશ્વરનો કોઈ ચુંચાંસુંતે થાગે છે. તેનો ઈશ્વર પ્રત્યેનો ગ્રેમ અભાવિતપણે વધતો જ જાય છે.

- સ્વામી શિવાનંદ

## આનુકૂળ

૧. કદોપનિષદ્ધ .....	૩
૨. અનુકૂળ, તહેવાર ચૂંણિ	૪
૩. સંઘાટકીય	૫
૪. સાધનાયુદ્ધ - ૩	૬
૫. જ્ઞાનભારી સ્વીકારો - અંતર્નિરીક્ષણ કરો	
શ્રી સ્વામી વિજાનદશ્મિ.....	૮
૬. પૂર્ણા માટે મધ્યમશ્રી-૪	૧૨
૭. યોગાપ્રવૃત્તિના મખર મ્યાર્ક	૧૪
૮. તમણું સાચું સ્વરૂપ	૧૮
૯. દરેક પરિસ્થિતિમાં શાંત રહેવાની કળા	
શ્રી સ્વામી નિભિલેશ્વરાનદશ્મિ.....	૨૦
૧૦. ચેષ્ટારના પારક્ષામાં	૨૩
૧૧. કઠોર કર્મકાર્ય રહણ્ય	૨૭
૧૨. નારેશરનનો નાય -	
શ્રી રંગ અવધૂત મહારાજ	૩૦
૧૩. વૃત્તાંત	૩૨

## તહેવાર ચૂંણિ

જાન્યુઆરી - ૨૦૧૮	
૧	સાલ નિબિદી (પેટ ચૂંણિ)
૨	૧૪ નિબિદી નૂરુન વર્ષ પ્રારંભ
૩	૧૫ પેટ પૂનમ, અલાય
૪	સાધોનાસન, માત્ર અન્યાંશ,
૫	શાકાંતા પ્રક્રિયા (પેટ ચૂંણિ)
૬	સંસ્કરણ ચૂંણિ,
૭	૧૦ ગોવિદિલિંગ ચૂંણિ
૮	૧૧ હા હામ-નિર્માર્પ ચૂંણિ
૯	૧૨ ૧૨ પ્રદીપા ચેકાદી,
૧૦	સ્વાધી વિષેશન-એ ચૂંણિ
૧૧	૧૪ પ્રકરણકારી
૧૨	૧૦-૧૧ હીન-અન્યાંશ, દેવાપીત કર્ય અન્યાંશ (પેટ ચૂંણિ)
૧૩	૧૧ ૪ હી બાંધા ચૂંણિ
૧૪	૧૨ ૫ હી કંઠા પેટાંણી,
૧૫	૧૩ ૬ હી ફેલા, અસ્થાયીપૂણ
૧૬	૧૪ ૭ ગેલાં ચૂંણિ
૧૭	૧૫ ૮ પ્રાચ્યસાધકાંદિન
૧૮	૧૬ ૯ જ્યો જેસાદીં
૧૯	૧૭ ૧૦ મદોસ પૂજા, શી વિશ્વકર્મા ચાંપાંણી
૨૦	૧૮ ૧૧ હાંધી નિર્માર્પાદિન
૨૧	૧૯ ૧૨ માત્ર પૂનમ

### “અનુરોધ-અભિલાષા” આહકોને :

- આન્યુ પત્રવિવધારનું સરનાયું નિખાડ થાયે સંપૂર્ણ છોય તે ટપાલ ખાતાના નાય નિયમો મુજબ અનિવાર્ય છે. તેવી સરનામાની ચોક્કાઈ માટે વિનંતી.
- આપનો ગ્રાહક નંબર નોંધી વેલા વિનંતી છે, જેથી અંકની ગ્રાપિત સંખાંથી કોઈ પણ પત્રવિવધાર કરતી વેલા ગ્રાહક નંબરનો ઉલ્લેખ વધીવટી સરખાતા સર્વીં શકે છે.
- સામાન્યઃ દર ભાસની પાંચથી તારીખે એક પ્રથીદ રૂપા ભાદ તેની રેવાનગીનું ક્રમ થાય છે. અત્યા કોઈ પણ કારણોનાર પદ્ધતાનાની નિર્ધારિત તારીખના ૧૦ દિવસ વીચે પણ જો આપને એક ન મળે તો સ્થાનિક ટપાલ ક્રેરીમાં તપાસ કર્યું બાદ વધીવટી કાર્યાધિકારને જશાવતું. લિલામાં છોય તો જીજો એક મોકલાશે.
- ‘ટિપ્પણી’ની સાચળી આપને ગમી છે. તેથી છેવે આપનાં પરિવિત વર્ણણોમાં પણ તેની રસલાશ થાય અને ગ્રાહકવૃદ્ધિમાં આપનો નક્કર સહયોગ અભને મળતો રહેતે તેવી અભિલાષા છે.
- અભાવાદ સિવાયના ગ્રાહકોને પોતાનું લંપાજન પ્રફર્માન મનીમોર્દરથી જ મોકલાશે.

### દિવ્ય ચૂંણિંગ

#### નિઃસ્વાર્થતા

સાચે જ, સ્વાર્થને ઓગાળી દઈ નિઃસ્વાર્થતાથી છુવનને ભરી દેતું એના કરતાં ચિહ્નિયાતું કોઈ ચદ્દભાગ નથી કે નથી કોઈ માનપાન। દિવ્ય ને ભક્તિભાવથી તરફતર રાખતું અને સદ્ગ સર્વદા પરમ મળુની લગનીમાં ભક્તિભાવે જોડાયેલા રહેતું અને પ્રભુગેમના હાલતા-ચાહતા આશીક બનીને છુષ્ટ તેના કરતાં રૂક્ષ બીજું શું છોઈ શકે?

- જ્યાણી સિદ્ધાંત

## સંપાદકીય

ડિસેમ્બર મહિનાની ગ્રીંગ તારીખે શિવાનંદ આશ્રમ, હસ્પિટિય ખાતે મહામંત્ર “હરે રામ હરે રામ રામ રામ હરે હરે”। હરે કૃષ્ણ હરે કૃષ્ણ કૃષ્ણ હરે હરે”નો અધિક જીપયજી શરૂ થયેલો. મૂળ વાત એમ હતી કે આશ્રમ સિદ્ધિત શ્રી વિશ્વનાથ મહિરની ગ્રાસ્ત્રતિદ્ધ ડિસ્ટ્રિક્શનના વેકેશન દરમ્યાન કરવી. ત્યારે અંગેઝેનું સાપાજીપ છતું. એટલે એપ્રિલમાં ઈસ્ટર અને ડિસેમ્બરમાં નાતાલનું વેકેશન પડતું. આ સમયે આશ્રમમાં સાધના શિભિરનું આપોજન થતું, પરંતુ પડ્દિતેનું કહેવાનું છતું કે ડિસેમ્બરમાં શુલ્ભ મુદ્દૂર્ત નથી, પરંતુ ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજે આ ગ્રીંગ તારીખે કહ્યું, “ઓ કા! મહામંત્ર કરો.” બધા શુલ્ભ મુદ્દૂર્ત અર્ડી જ અનુસરણ કરેલો અને ઉત્ત વર્ષનાં વધાજીએ વાયાં આજે પણ આ મહામંત્ર કીર્તન અધિક ચાલે છે.

નામનો મહિમા મોટે છે. નામની શક્તિ પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની શક્તિ છે. આ વર્ષ ૨૦૧૭ ડિસ્ટ્રિક્શન પ્રોટ્રું વાયામાં છે. આપણે આપણા વિલેલાં વર્ષોનું વિહંગાવલોકન અને આગામી વર્ષ આટે કમર કસીને અધ્યાત્મપદ્ધતિ પરના આરોહણ અર્થે શુલ્ભ પણ ઢળ સંકલ્પ કરીએ.

ગંલીરતાથી વિશ્વરાતું હટે ‘ઘ્યાસ’ છે? આત્મ ઉત્કર્ષ માટેની તૃથા છે? તરવરાટ તો જોઈએ પણ આંતર છટપટાઈ પણ હોવી જ જોઈએ. ઘાસ કુઝાવવા માટે ‘પ્રયત્ન’ તો કરવા જ પડ્યે. આપણે બીજારોપણ કરીએ તો જ બીજ અંકુરિત થાય. એક ડગાલું ચાલીએ તો ગ્રલુ દસ ડગાંાં અવસ્થ આગળ આવે. આપણા પ્રયત્નોમાં આપણે ‘પ્રયત્નિક’ છીએ, તે જોતું પણ ખૂલ્ય જ જરૂરી છે. ઈલ અને આંદંદર વચ્ચે જોલાં ખાતાં છલનોની ઘટમાણમાંથી બહાર આવતું જ પડ્યે. કોઈ પંપાણે તો રાજી અને છંઠેડે તો આકોશ છે અનું નહીં ચાલે. આપણા સુભાવમાં રહેલી અસહ્ય વૃત્તિઓ સંબંધી જાગૃતિ કેળવાને તેના વિસર્જન અને સફુશોનાં ઉપાર્જન સંબંધે સાવધાની વર્તવી જ પડે.

જો આદર્શ થાયતો પણી ‘પ્રતિકા’ કેળવવી પડ્યે. આ પ્રતિકા એટલે ખીરજ. વિવેક અને વીર એ બંનેથી જ

માનવ-માનવ કહેવાઈ શકે; અન્યથા આકૃતિ અને આવૃત્તિમાં ભલે તે મનુષ્ય જેવો દેહ બઠાને છે, પરંતુ તેની પ્રકૃતિ અને માનવીય તે ‘સાધારણ પણ પૂર્ણ વિશ્વાસ હીનાય’ તે પૂર્ણદા વરાનો પણ જ રહેશે. બીજારોપણ પછી તે અંકુરિત તો પણ જ, પરંતુ ગ્રત્યેક કાર્યની અવસ્થિ હોય છે. દૂધમાં દર્દીનું જામણનાખતાની સાથે તે દર્દી પર્દુ નથી. તેને એક સ્થાને રિશેર રાખતું પડે. ઉચ્ચિત કે યોગ્ય તાપમાન વચ્ચે રાખતું પડે ત્યારે જ દૂધમાંથી દર્દી જાય. દૂધમાં દર્દી છે પરંતુ દૂધમાંથી દર્દી થાય, તેનું મંધન થાય, માખજાને તારવામાં આવે પછી તે માખજાને તાપ ઉપર તપાવવામાં આવે ત્યારે તેમાં રહેલો ‘કશાય’ જુદી થાય અને ‘થી’નું નિર્માણ થાય. આમ, આપણી છલવનસાધના તથા અધ્યાત્મ પથે આરોહણ સમયે ‘તાપ’ તો ભોગવવો જ પડ્યે.

આ તાપ એટલે આત્મસંયમ. આપણી સૌથી ભોડી મુશ્કેલી આપણી જાલ છે. જાલ જાતાય તો જગ જાતાય. જાલ કર્મનિદ્રિય અને શાનેનિદ્રિય બંને છે. વાણીનો સંયમ વધુ જરૂરી છે. મોટા ભાગના કહેવાતા ડાઢા લોકો “ભોડાને જ ભાજ બગાડતા હોય છે.” અને તેઓ સદા એવું સમજતા હોય છે કે અંચો તો સાંનું જબોલીએ છીએ પરંતુ મોટા ભાગે તેવું હોતું નથી.

દેશ વ્યક્તિ અહંકાર પ્રિય હોય છે. પોતાની પોઅયતાથી વધુ મિથ્યાત્વના સાંઘાજ્યમાં વિશરણ કરવાની ટેવવાળા સાધકને આનિભર્મ છલવનાં તાણાવાણાંથી બલાર આવતું જ પડે.

આ બધું દુખર નથી, સરળ જ છે. બસ, સરળ બનીએ, સહજ બનીએ, કશું છોડવાનું નથી. એકમાત્ર કિંદીક યોગ્ય, ઉચ્ચિત અને આવસ્થક તત્ત્વોનું પાણેય છલવનમાં બંધાય તો તે સફુશોનાં ઉપાર્જન સાથે જ કુર્ગશોનું વિસર્જન થઈ જશે. નાતાલ અને આગામી ૨૦૧૮ના નૂતન વર્ષની અનેક શુલેખાઓ. ઊંઘાંતિ

- સંપાદક

## સાધનચતુર્ભવ - ૩

ગુરુહેવ શ્રી સ્વામી સિવાનંદજી

પૂજય ગુરુહેવ શ્રી સ્વામી સિવાનંદજી મહાસંજાનું જીવન સાધનાનો પર્યાય હતું. તેઓ સાધન-ચિહ્ન પુરુમ હતા. તેમનાં જીવનની પ્રત્યેક એવી અને પ્રત્યેક ભાસ સાધના જ હતા. તેમનાં જન્મ શત્રાજી પછીના દશ વર્ષો એટલે સિવાનંદ દિવ્ય દશક પ્રસંગે આપની સમજ સાધના પ્રસ્તુત કરતાં પદ્ધત આનંદ છે.]

**શબ્દાની અગત્ય**

શબ્દા એટલે સ્વીકારેલા ધર્મ અથવા સંગ્રહાયના સત્યમાં વિશ્વાસ. શબ્દા એટલે ભગવાનમાં અટલ વિશ્વાસ. શબ્દા એટલે પોતાની જીતમાં વિશ્વાસ. શબ્દા એટલે બુરુ, ઉપદેશક અને સંતોની વાસી, ઉપદેશ અને કથનોમાં સંપૂર્ણ વિશ્વાસ. શબ્દા એટલે ધર્મશાસ્ત્રોમાં વિશ્વાસ. શબ્દા એટલે બીજા કોઈએ અધિકારપૂર્વક કરેલા પ્રમાણપૂર્ણ સત્યોમાં બીજા કોઈ સાભિતીની અપેક્ષા કિના દઢ વિશ્વાસ. શબ્દા એટલે દિવ્ય પ્રાગટ્યનો માનસિક સ્વીકાર કરવાનું વ્યક્તિગત વલાસ, તે કરી તાર્દીક પ્રક્રિયાઓથી નહિ પણ તત્કાલ આંતરિક અનુભવમાંથી ઉદ્ભબવે છે. સંપત્તિથી નહિ પણ અટલ વિશ્વાસથી મનુષે અજ્ઞયાન સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી છે. પરમાત્મામાં અટલ શબ્દા રાખો. સર્વત્ત્મ બાવથી તેના શરણે જાઓ. તેતમારી સંભાળ કેશે. ભરી જ બીજાઓ અને બધી જ આપત્તિઓ સર્વત્તર નાથ પામશે. તમે સધા આરામથી રહી શકશો.

શબ્દા કદી ઠોકી બેસાડવી ન જોઈએ. ધાર્મિક માન્યતાઓ કરતીની બેસાડવા જતાં અશબ્દા ઉપરે છે. ઈશ્વરમાં શબ્દાથી આત્માની ઉન્નતિ થાય છે, દદ્ય અને ઉદ્દીપનો શુદ્ધ થાય છે અને અંતે ભગવત્સાંસકાર પ્રાપ્ત થાય છે. શબ્દા એતો ધર્મનો આત્મા છે. તેનાથી નવી આશાઓ પેદા થાય છે અને અમરતાની જગ્યાની થાય છે. શબ્દાની આંખે પરમાત્માનાં દર્શન થાય છે અને શબ્દાના હાથ પરમાત્માના બરસાને સર્વો છે. શબ્દા એ જ રાજીતા છે. શબ્દા એ જ બળ છે. શબ્દા એ વિપુલ કાર્યશક્તિ છે.

જેનામાં શબ્દા છે તે જ બળવાન છે. જે શંકાશીલ છે તે નિર્બિષ છે. શંકાશીલ શક્તિનો કથ થાય છે. અટલ શબ્દાથી મહાન કાર્યો પરિપૂર્ણ થાય છે. શબ્દાના અભાવે બસ્તુ દિવ્ય જ્ઞાન ગુમાવી દેવાય છે. શબ્દા આધ્યાત્મિક માર્ગને ઉજાને છે. મૃત્યુની ખાઈ ઉપર પુલ બાંધે છે અને આધુકને નિર્બિષતા

અને અમરતાના સમાનાર્થ બદી જીવ છે.

આપણે કોઈ નિવેદનને માન્યતા આપીએ છીએ, કોઈ પ્રતિક્રિયા અથવા પ્રસ્તાવને સ્વીકૃતિ આપીએ છીએ. શબ્દા આવી સ્વીકૃતિ અને માન્યતા કરતાં કંઈક વિશેષ છે. માન્યતા એટલે દલીલ અથવા પુરાવાચી સ્થાપિત કરેલી શબ્દા અથવા વિશ્વાસ. આત્મશબ્દા એટલે દલીલથી પર અવી શબ્દા.

શબ્દા એટલે માન્યતા અને વિશ્વાસનો સંધોગ. શબ્દા મુખ્યત્વે વૈયક્તિક હોય છે. માન્યતા કદાચ સંપૂર્ણપણે અવૈયક્તિક અથવા અમૂર્ત હોઈ શકે. જ્યારે આપણે પ્રતિક્રિયાની સ્વીકૃતિ અથવા માન્યતા આપ્યાનું કરીએ છીએ ત્યારે વચનમાં વિશ્વાસ હોવાનું કરીએ છીએ; કરક્ષા કે વચન વ્યક્તિમાંથી ઉદ્ભબવે છે. વિશ્વાસ એટલે કોઈ કથનની સત્યતા અથવા કોઈ વ્યક્તિની પોગતા ઉપર દઢ આધાર રાખવો તે. આપણે કુદરતની સમાનતા ઉપર બરોસો રાખીએ છીએ. આપણને પરમાત્મા ઉપર શબ્દા હોય છે.

તર્ક કરતાં શબ્દા બોલ છે

આધ્યાત્મિકતાની સીરીમાં પરમાત્મા પ્રત્યેની શબ્દા એ પહેલું પગલિયું છે. શબ્દા સત્યના શોષકમાં દિવ્ય કૃપા પામવાની આશા પ્રગટાવે છે. માટે પરમાત્મામાં સંપૂર્ણ શબ્દા રાખો. ભરી જ જિતા તથા ભય વગેરેને પરિહંગો અને સંપૂર્ણ રીતે સ્વસ્થ રહો.

તર્ક કરતાં શબ્દા ચંડિયાતી છે. કેવળ શબ્દા જ અનંત સૂખ અને અમરતાના ધામના દરવાજા ખોલે છે. અચાન્ક શબ્દા ડેલ્યુનો અને અનંત શાંતિના અમર્યાદ સાપ્રકાયમાં પવેશ કરો. ધર્મશાસ્ત્રોના સ્વાધ્યાયથી અને સંતપુરુષોના સમાગમથી તમારી શબ્દા દઢ કરો. પ્રબળ શબ્દા રાખો. ત્યારે જ દિવ્યતા પ્રાપ્ત કરવાની પ્રબળ આકાશ તમારામાં ઉદ્ય પામરો. પરમાત્માની પ્રકૃતિ

અને પ્રતિલને, દિવ્ય જીવન અને આત્મસંશોધકારના પ્રકૃતિને બરાબર સમજે, પરમાત્માને જીજાવા પ્રભળ પ્રયત્ન કરો. જ્ઞાની પુરુષોનો સમાગમ શોધો. નિષ્ઠામ સેવા, ત્યાજ, વૈરાગ્ય, પ્રાર્થના અને ધ્યાનમય જીવન જીવો. શ્રદ્ધા, પરમાત્માના દર્શન માટે ઉત્કટ આકંશા અને સંપૂર્ણ આત્મસર્પજ્ઞ સિવાય ભગવત્-સાધારણ શક્ય નથી. ભગવત્સંશોધકાર માટે તમારે 'વિનયન' કે 'વિશ્વાન'-ની રિશેની નહિ પણ શ્રદ્ધા, ભક્તિ અને આત્મશુદ્ધિની આવશ્યકતા છે.

તમારી નજર સમશે ચોક્કસ ડેંબુ ગખ્યો. તમે દદ નિષ્ઠાથી, નિઃકાવાન તથા ગંભીર બનો. તમને જ્ઞાની આકંશા છે તે બરાબર ચોક્કસ અને સ્વાધ્યાપ્ત્ર સમજુલો. પરમાત્મા સર્વવ્યાપક છે. તેની આજરી દરેક જગ્યાએ અનુભવો. તેની આંખો બધું જ જુને છે. તેના હાથ બધાનું રાખી કરે છે. તેનામાં શ્રદ્ધા રાખો. તેના ચહુંરનામનું શરક્ત સ્વીકારો. નિરાશ થવાની જરૂર નથી તેમ કશાથી ગભરાવાની પણ જરૂર નથી.

શ્રદ્ધા એ જ શક્તિ છે. શ્રદ્ધા એ જ બળ છે. શ્રદ્ધા વિપુલ કાર્યશક્તિ છે. શ્રદ્ધા પર્યનો આત્મા છે. તે નવી નવી આશાઓ જન્માવે છે અને અમરતાની જગ્યાતિ કરે છે.

#### ધર્મજ્ઞાનોમાં શ્રદ્ધા

શુતિઓ દ્વારા શક્તાશાન પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. સ્વતંત્ર વિચાર અને દ્વીપોને તેમાં સ્વયાન નથી. બાદદાયજી હુમેશા વેદના શાન્દોળમાં શરક્ત શોરે છે. શુતિઓ હુમેશાં અચ્યુક અને પ્રમાણભૂત છે. શુતિપ્રમાણ દર્શન કરતાં ચક્કિયાતું છે, દર્શનમાં ભૂલને અવકાશ છે. દર્શનએ શુતિ જેટથું પ્રમાણભૂત ને આધારભૂત નથી. આકાશમાં તમે વાણી રૂજ જુનો છો. આ તો ખોટો અધ્યાત્મ છે. તમે દર્શન-પ્રમાણ ઉપર આધાર રાખો શકો નહિ. શુતિઓ તો (સ્વય) પ્રગટ થયેલી છે. શુતિઓ ઋષિમુનિઓના ઉચ્ચ અંતર્દર્ઘનના અનુભવો છે. મુનિઓ અને શુતિઓ શ્રદ્ધાનું ચોક્કસ જ્ઞાન આપે છે. શુતિઓ તમારા પ્રમાણાગત સંદેહને, વેદાંતના ગ્રંથોની સપ્રમાણાત્મક વિરોધી શક્તાને દૂર કરે છે. ઈશ્વર અથવા બ્રહ્મ અતીનિધિ અથવા ઈન્દ્રિયપાતીત છે. તે વાણી અને મનની પદોંચાની બધાર છે. શુતિ નિહિથાસન અથવા ઊંડા ધ્યાનનો આધાર છે. શુતિઓના મહાવાક્યો -

'તત્ત્વમસિ અને આઈ જાણાસિ' સાંભળવાથી બ્રહ્માકારવૃત્તિ પેદા થાપ છે. શુતિઓના શવસ્થ અને મનન વિના જ્ઞાનયોગ શક્ય નથી. કેટલાક ભાષેલા મૂર્ખાઓ, મહાન ડાલા મૂર્ખાઓ જેઓ બુદ્ધિશાલી હોવાનો દાવો કરે છે તેઓ વાસ્તવમાં તેમની કલ્પનાઓ અને પસેંદગીઓના બેસસમજના કારણે એલું જાહેર કરે છે કે શુતિઓના જે ભાગ તર્કસંગત હોય તેમને જ અમે સ્વીકારીશું. આવા લોકો કદી પણ સંસારચક્ષમાંથી મુક્ત પઈ શકવાના નથી. તેઓ નાશ થવા સર્જયાછે.

દ્વીપો અને યોગ્ય પ્રમાણોથી કોઈ વસ્તુ અથવા વિપથ ગમે તેટલો ચિન્હ કરવામાં આવ્યો હોય છતાં પણ લોકોનાં મન સમગ્ર બાહ્ય પદાર્થોથી અભિભૂત હોવાના કારણે કોઈ પણ સૂક્ષ્મ ચરમ સત્યનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ શ્રદ્ધા વિના અશક્ય જ છે. જ્યારે શ્રદ્ધા હોય ત્યારે જ મન કોઈ વિપથ ઉપર એકાજ થઈ શકે છે અને તો જ તે વિપથ બરાબર સ્પષ્ટ અને ઝડપથી સમજી શક્ય છે. "શ્રદ્ધાવાનુસંભવતે જ્ઞાનમ्।"

#### શ્રદ્ધા વિરોધી સુદ્ધિઓ

શ્રદ્ધા એટલે અખાતમાં વિશ્વાસ. શ્રદ્ધા અને ભક્તિ સાથે જ બોલે છે.

શ્રદ્ધા રૂપાવે છે. શ્રદ્ધા પેદા કરે છે. શ્રદ્ધા આશર્થજ્ઞનક કામ કરે છે. શ્રદ્ધા પર્વતો તેલાને છે. પરમાત્મામાં અવિચળ શ્રદ્ધા ગમે તેવી મુશ્કેલીને પણ પાર કરવાના આશર્થજ્ઞનક શક્તિ અર્પે છે.

શ્રદ્ધા નબળાને સબળ અને કાયરને બહાદુર બનાવે છે. શ્રદ્ધા અશક્યને શક્ય બનાવે છે.

શ્રદ્ધા દ્વીપાં, વાદ-વિવાદ, તર્ક કે વિચાર નથી કરતી. દ્વીપ અવિશ્વસનીય, પરિશીલિત અને બાણિક ચાનને. શ્રદ્ધા પરમાત્માને શોધવાની 'સર્વ-લાલીટ' છે.

જ્યારે જીવનમાંથી શ્રદ્ધા ઉદ્દી જાય છે ત્યારે તે આનંદરાહિત ને નકામું બની જાય છે અને તેનું તેજ ઉદ્દી જાય છે.

પરમાત્મામાં અવિચળ શ્રદ્ધા વિનાનું જીવન અનાશ બની જાય છે. શ્રદ્ધા ગઈ એટલે બધું જ ગયું. જીવનનું સત્ત્વ એટલે શ્રદ્ધા. પરમાત્મામાં સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખો.

### (૬) સમાધાન

ઘરૂસંપદમાં છુટું અને છેલ્હું છે સમાધાન. સમાધાન એટલે માનસિક સમત્તા. સમાધાન એટલે સમતોલપણું અને શાંતિ. હવે સંપૂર્ણ એકાગ્રતા આવે છે. શમ, દમ, ઉપરંતિ, તિતિક્ષા અને શ્રદ્ધાના અભ્યાસનું કણ એટલે સમાધાન. એટલે મનને વિષય પદ્ધારોં તરફ ભટકવાન હેતાં આત્મામાં જ દીન કરવું તે. સમાધાન એટલે આત્મશિરતા. શીખની રચનાઓ આત્મ-અનાત્મ વિવેકમાં લખે છે : “જ્યારે શ્રવણ, મનન વગેરેમાં લાગેલું મન કોઈ કારણસર વિષય પદ્ધારોંકે વાસનાઓંઠે તરફ ભટકે છે અને તે પદ્ધારોં અથવા વાસનાઓને નિરર્થક સમજાને શ્રવણ, મનન, નિહિથાસન વગેરે જ્ઞાન અભ્યાસ તરફ પાછું આવે છે ત્યારે આપ મનનું પાછું વળતું તે સમાધાન.” આપણું મન સંસારી સૂખ પ્રાપ્તે ઉદ્દાશન અને હૃદયમાં શૈતામુક્તા હોય છે. તેમાં તેની સ્થિરતા હોય છે. સાધક ચારે ભાજુએ આસક્તિરહિત હોય છે. તેને ગમતું અજ્ઞાતમતું કશું જ હોતું નથી. તેને સ્વૃગ્તા કે તિરખાસ હોતાં નથી. તેનામાં પુરુષ માનસિક શક્તિ અને આંતરિક શાંતિ હોય છે. તેને અધ્યક્ષ અને સર્વોપરી માનસિક શાંતિ હોય છે.

કેટલાક સાધકો જ્યારે એકોત્તમાં રહે ત્યારે ત્યાં ચલાયમાન કરનારું તરફો ન હોવાથી તેમને મનની શાંતિ હોય છે; પણ જ્યારે તેઓ શહેરમાં આવે છે અને લોકો સાથે છાંનેભળે છે ત્યારે તેમના મનમાં ખૂબ વિશેપ પેદા થાય છે તેવી તેઓ ફરિયાદ કરતા હોય છે. તેઓ સંપૂર્ણપણે અશાંત બની જાય છે અને બિલકુલ ધ્યાન કરી શકતા નથી. આ તેમની નબળાઈ છે. તેમને ‘સમાધાન’ની સિદ્ધિ ધરોલી નથી. આવા સાધકોમાં મનની સમત્તા કે સમતોલપણું હોતું નથી. જ્યારે કોઈ સાધક જિમાલયની એકાંત ગુજારાં બેસીને મનને છેટલું સમતોલ રાખી શકે તેટલું જ સમતોલ જો તે જાયાં ગોળીઓની રમજાડ બોલી રહી હોય તેવા યુદ્ધ મેઢાન ઉપર પણ ચાંપી શકે તો ચોક્કસ જાણવું કે તે સાધક સમાધાનન્યાં સંપૂર્ણપણે દદ થયેલો છે.

નેપોલિયને અમુક અંશે સમાધાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું, જેકે તે સાધકના મ્રકારનું નથોતું. ભયાનક યુદ્ધના કોણપદ્ધતિ અને સંથર્ષ વર્ણે પજા તે પૌત્રાના મનને સંપૂર્ણ સમતોલ

રાખી શકતો હતો. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ જીતામાં કહે છે :-  
યોગસ્વા: કૃઠકમારીણિ સંગ્રહસ્તબ્દા વાન્યાય।  
સિદ્ધયસિદ્ધાચો: સમી મૂલ્યા સમત્તબ્દી યોગ વાચ્યાને ॥

(અંતા ૨-૪૮)

હે ધનજીય, કર્માંનો હું કર્તા છું, એવું અભિમાન ત્યજને તથા કર્મની સિદ્ધિ અને અસિદ્ધિમાં સમાન બુદ્ધિ રાખીને તું એક માત્ર પ્રભુપરાયણ થઈને કુર્મા કર. સમત્તબ્દ એજ થોગછે.  
વણી,

વિશ્વાય કામાન્યઃ સર્વાન્યુમાં શરતિ નિઃસ્યુહઃ ।  
નિર્યાય નિરફંકરા: સ શર્ણાતિ મધિગચ્છતિ ॥

(અંતા ૨-૭૧)

“જે મનુષ્ય પ્રાપ્ત થયેલા સર્વ લોક્ય પદ્ધારોની ઉપેક્ષા કરીને નિઃસ્યુહ, મમતારહિત તથા નિરભિમાની થઈને વિશેરે છે, તે જ સંચિદાનંદમય મોક્ષપદ ને સાચી શાંતિને પ્રાપ્ત કરે છે.” આ છે સમાધાન.

સાધક સમાધાનનો આ અમૂલ્ય સદ્ગુણ પ્રાપ્ત કરીને સૂખ-હૃદય, આનંદ-શોક, નાશો-નુકસાન, સ્તુતિ-નિષ્ઠા, માન-અપમાન, જધ્ય-પરાજય, આશા-નિરાશા જેવાં ઢાંબોમાં પજા આફુળાબ્યાસુણ કે અશાંત નથી બનતો.

સમાધાન શાંત-પ્રસન્નતાની સિર સિદ્ધિ છે, કેમાં મન બાલ સંપર્કો અને સંસારી જીવનના વિવિધરંજી અનુભવો પર્યે પ્રતિક્રિયા કરતું નથી. વિવેક અને વૈગચ્ય ઉપર આધ્યારિત આંતરિક શાંતિની પ્રાપ્ત થતી આ પ્રકૃતિની પ્રસન્નતા જરેખર થોગનું એક મહાત્મનું અભ છે. આધ્યાત્મિક એકલતા પ્રાપ્ત મનુષ્યની આ એક વિશેષ ખાસિયત છે અને કોઈ પજા સાધક ભાગે આ ખાસિયત એટલે કે સમાધાન અનિવાર્ય છે. અંતેમ સિદ્ધિમાં સમાધાન જ થોગ બને છે. સમત્તબ્દને થોગ કરેલાય છે. સમત્તબ્દ એ આંતરિક પ્રગતિ અને વિકાસની એક સચોટ કસોટી છે.

□ ‘સ્વાપના’મંદી સાથીએ

## જવાબદારી સ્વીકારો - અંતર્નિરીક્ષણ કરો

- શ્રી સ્વામી પિતાનંદજી

તમારું જીવનની રીતભૂત, વર્તણૂક, ગુજરાતી જેવી કોઈ પણ ભાબત વિચે કશું પણ જાણતું હોય તો તમારે

તમારી જીતને હોળવી પડે, જીતને તપાસવી પડે, કારણ ચારા માટેનો બધી કેરકાર, બધું પરિવર્તન આત્મપરીક્ષાથી શરૂ થાય છે. આત્મનિરીક્ષણ વિવાય કશી પ્રગતિ, કશી પ્રાપ્તિ શક્ય નથી. ગુરુદેવે પોતાની વીસ મહાત્માની આધ્યાત્મિક સૂચનાઓના અંત બાગમાં આપજાને દરરોજ આત્મવિશ્વેષણ કરી. આત્મસૂધારણાનું રહિસ્તર લખવા આદેશ આપ્યો છે. આનો અર્થ થાય-

જીતને ઝોળાયો અને જીતે સુધારો.

તમારાં દુઃખો, સુભસ્યાઓ, સુસીદ્ધાઓ અને યાતનાઓ તેમજ અન્યને તમે જે તકલીફો અને યાતનાઓ પહોંચાડો છો તેનું પહેલું અને આગામું કારણ 'તમે' છો. તમારે જવાબદારી સ્વીકારતાં શીખતું પડશે, તમારી જીત સામે સીધી નજર મારી નીરાગતું પડશે: "ના, અન્ય કશુંક કે અન્ય કોઈ કે અન્ય બીજો સંખેગ તેના માટે જવાબદાર નથી. હું જવાબદાર હું મારા કારણે જ આમ બનેછે."

આ વાત જીવી લો ! ભગવાન કૃષ્ણ જ્યારે એમ કહે કે વ્યક્તિ પોતાનો મિત્ર છે તેમને પોતાનો શરૂ પણ છે ત્યારે તે સાધાન્ય સત્ય કહે છે તેને જીવી લો. તેમણે કશુંતે ચાચું છે. "મારે અહીં જ કારણ શોષવાનું છે. આ જગ્યાએ મારે જીતને સુધારવી પડશે." આમ ઘટા જ બધી બાબતો બાગબર ગોઠવાઈ જશે.

આ વાત પર મનન કરો. આ કેટલું અગત્યાનું છે તે સમજવા પ્રયત્ન કરો. તમારામાં કશુંક ખોટું હોય તેના માટે બાબજુની માફક કોઈ બીજું કારણ શોષતા રહી કોઈ વ્યક્તિને કે કોઈ બીજું ભાબતાને તેનો દોષ આપવાનું વર્તન ન કરશો. કહો, "ના, હું ભૂલ છે તે શોષવા હું બહાર નજર નહિ કરું. પહેલી અને અગ્રતાની વાત એ છે

કે મને મારી અંદર દાખિ કરવા દો. ચાલો, હું જવાબદારી સ્વીકારું અને જીતને સુધારું, પછી બધું બગાબર થઈ જશે."

તો છે, મોટા થાંખો, પાકટ થાંખો, બહાદુર બનો, જવાબદારી સ્વીકારો. પહેલાં અંતર્દાખ્ય કર્યા બાદ જ બીજું ભાબતોની વાતો કરો. મારી મનોવૃત્તિ હશે તો તમારી પ્રગતિ કોઈ અટકાવી નહિ શકે. પૂર્ણતા તરફનું જીવિત આરોહણ કોઈ રોકી નહિ શકે. મૂળ વાત જ આ છે.

ગીતાનો છુદો અધ્યાય કહે છે કે બધું ભલે કરો છે વિશે તો વૈચાગ્યના ટેકાશી જ સંફળ સાધના શક્ય બને છે અને સંફળ વૈરાગ્ય માટે આત્મપરીક્ષા, આત્મવિશ્વેષેષણ જ જોઈએ. એમ ન થાય તો સાધના અશક્ય છે. અંતરમાં સતર્કતા ન હોય, ભીતરમાં જાગૃતિ ન હોય, અંતરમાં સાવધાની ન હોય અને દરરોજ, દરેક પદવે તમે જે કંઈ કરો અને વિગારો તેમાં બધાં જ કાર્યો અને પ્રતિકાર્યોમાં તીવ્ર આત્મતથાશી ન હોય તો વૈચાગ્ય શક્ય નથી.

તમારાં માનસના ભીતરી પરિમાણમાં સાવધાની, સતર્કપણું, આત્મસલ્લાનતાનો વૈરાગ્યને આધાર મળવો જોઈએ. આમ હોય તો જ તમારાં જીવનમાં વૈચાગ્ય રહેશે અને તમારી સાધના સંફળ થશે. તમારું ગુરુ કે ગોવિદ કે કોઈ સત્ત તમને વૈચાગ્ય આપી ન શકે. તેઓ પોતાના ઉદાહરણથી પ્રેરક્ષા પાઈ શકે, પરંતુ વૈચાગ્ય આપી ન શકે. આ એક એવી બાબત છે જેના માટે સાધકે કામ કરું પડે અને પૂરેપૂરી સાવધાની સાથે, પૂરી સતર્કતા વડે, બધી સલ્લાનતા રાખીને, પૂરા જગત રહીને મહેનત કરતા રહેતું પડે.

ખરાસાધકથી સુધાર નહિ. માટે, સમજે અને આત્મ-સંસ્કૃતિમાં લાગી જાઓ, આત્મજ્ઞાન મેળવો

અને ધન્ય બનો. ઈશર અને ગુરુહેવના આશીર્વાદ આપમેળે વરસશે.

**તમારા અંતરિક ઉદ્દેશોને સદા ચકાસતા રહો**

તમારા જીવનના આ તથકે જે આવવા નિર્મયું છે, તે દિવ્યશક્તિની પ્રેરણાથી આપણે આ પ્રતાણાના સમયે સહભાગી થઈ વિચારીમે છીએ. તેનામાંથી જ બધા અવાજો, શબ્દો અને વિચારો પેદા થાય છે. માનવના અંતઃકરણમાં પ્રવેશી ‘એ’ શક્તિ જ જીનાની હેવી સરસ્વતીની સુષુપ્તા શક્તિને જગાડે છે અને ‘તે’ જે આપવા ચાહે તે જ આપી શકાય છે.

વિક્રિની પોતાની સ્પષ્ટતા, કદમની ઉત્કર્ષા, ઊસુક્તા, પ્રામણિકતા, અંતરિક સમજજ્ઞાની ગઢનતા અને વાત પકડી લેવાની વિચારણતા મુજબ વિક્રિની અંતરિક અવસ્થા પ્રમાણે દરેક વિક્રિ જીશર બધેલ - કહેવાયેલ સત્યને ગ્રહણ કરે છે. પ્રજ્ઞપતિ બ્રહ્મા પસે દેવો અને અસુરો જ્ઞાન મેળવવા ગયેલા તે ઉપનિષદ્ધની વાત તમે જીજો છો. બનેને એકસરખો ઉપદેશ આપેલો અને દરેક પોતાની અંતરિક સ્થિતિ મુજબ તે ઉપદેશ ગ્રહણ કર્યો અને સમજજ્ઞાન લીધો. આ એક સનાતન સત્ય છે. આ હકીકતમાં કોઈ પરિવર્તન થતું નથી.

આમ, મુખ્યુમુખ સમજ મુક્તવાભા આવેલાં સત્યનો અર્થ પૂર્ણ રીતે મુખ્યુમુખ કષા પર આધાર રાખે છે. ક્યારેક મનની સ્થિતિ અસાધારણ હોય છે તેવા વખતે મન પોતાને જોઈતી-ગમતી બાબત ગ્રહણ કરી લે છે અને તેને ન ગમતી વાત સહેલાઈથી બાજુ પર મૂર્ખી દે છે કે આડ-રસ્તે વાળી દે છે. જો હસ હીર-નીર-વિવેક કરે છે તે તેમ ચકારાત્મક દિશિએ આમ થાય તો ઘર્ષુ મજાનું, પરંતુ ક્યારેક ઉલટી રીતે થાય છે. જે સારું હોય પણ સગવડખ્યું કે ગમે તેણું ન લાગે તેને સહેલાઈથી કંસેલી દેવાય છે. આ તો મનનાં કારસ્તાન છે. મન કઈ રીતે કાર્ય કરે છે તે સમજવા કોણિશ કરવી જોઈએ.

ગુરુહેવ પોતાના ‘કુર્મધોગ’ પરના કાચ્યમાં બારપૂર્વક પુનર્ચર્વત્તન કરે છે: “તમારા જીતરી ઉદ્દેશોને

સદા ચકાસતા રહો.” પ્રજ્ઞપતિ કરવા ઈજાતા સાથે આમ કરવું અનિવાર્ય છે, કરણ મન હંમેશાં ખૂબ છેતરપિંડી કરે છે. એક ખૂબ સારું, સદ્ગુણાત્મયું અને વખાશવાલાયક જજ્ઞાતું કામ કરવામાં તમે લાગેલા હો, પરંતુ તમારો આશય શું છે તે કક્ત તમે જ જીજો. કુદ્દાચ, તમે પણ ન જજ્ઞાતા હો. જો તમે તમારા જીતરી ઉદ્દેશોને ચકાસતા રહેશો નહિ તો તમે જીતને જમયા રાખતા હો, જીતને બનાવતા હો તેવું બને અને તમને તેનો જ્યાલ પણ ન હોય.

તે કરણે જ દરરોજ આત્મનિરીશશ, આત્મવિશ્વેષશ, જીતરી ઉદ્દેશોની ચકાસક્ષી કરવાનું ગુરુહેવે કહ્યું છે. અપણિઓિત નજરથી જોતાં જગતની દિશિએ કોઈ કાર્ય પ્રશંસનીય જજ્ઞાય તે પૂર્ણ નથી. લોકો તો તમારાં વખાશ પકા કરે પણ તમે સ્વૂષ દિશિએ જોતાં તથા બાબતોનાં જીંદગીમાં જ્ઞાનની આદત ન હોય તેવા મૂર્ખ લોકોની પ્રશંસા બેળી કરવા થોડા અહીં આપ્યા છો! તમે પણિઓિત સાધક છો. તમને તમારી સમજજ્ઞાની જીડી જીજા હોવો જોઈએ. તમારે ચકાસનું જોઈએ: “એ આમ શા કરણે કર્યું? મારો છૂપો આપાય શો હતો? અંદરનો ઉદ્દેશ અને તેમાં રહેલો ગુપ્ત આપાય સહેલાઈથી દેખારો નહિ. મારે જીડી ખોજ કરવાની છે. “ચકાસનું” એટથે ધ્યાન દઈને જોણું, શોધી કાઢવાની, ખોળી કાઢવાની ભાવનાથી જોણું.

એક પાસપોર્ટ-આણિકારી પાસપોર્ટની ચકાસક્ષી કરે છે. બેંકનો કેશિયર મોટી રકમની નોટ જીજાવટથી તપાસે છે. તેઓ કિંડિક ખોણું હોય તો તેને ખોળી કાઢવાના હિચાદાથી ધ્યાન દઈને જુયે છે એટથે જ, ગુરુહેવે કહ્યું, “હંગેશ તમારા મનમાંના ઉદ્દેશોની ચકાસક્ષી કરો-હંમેશા કરો” તો તમને લાલ થયો. એમ નહિ કરો તો ખોટ ખાશો. સૌ તમને સધારણી માનતા હોવા અતાં તમે વહુ ને વહુ ખોણું કરતા જશો. ઉદાહરણ લઈએ તો ક્યારેક આપણો અંદર રાખેલા ખરાખ આપાયથી દાન દઈએ કે કોઈ પ્રત્યે દાયા બતાવીએ,

બનવા સંભવ છે કે તે વ્યક્તિને મદદ કરી તેના પર કાણું મેળવવા હોઈએ.

તેથી જો શાખક વધુને વધુ ઉચ્ચ આરોહણ કરવા માગતો હોય, આ સાંચારિક જગતની શુલ્ષક વસ્તુઓથી વધુ કશું હોઈતો હોય તો સાચા સામુકે આધ્યાત્મિક પ્રગતિ માટે જીત સાચે ચો ટકા સતતીતા, જગૃતિ, ચોક્સાઈ, ગ્રામાંસિકતા અને અખંડતા રાજવાં જોઈશે. માટે, હંમેશા તમારા ભીતરી ઈરાદાનું અન્યેષણ કરો.

આ અખું પડે જરૂર. તે માટે ત્યાગ પણ જરૂરી છે. જે ફક્ત ગમે તેવું, આર્જનીક અને સુખદ હોય તેનો સતત ત્યાગ કરવો પડે તો જ આ શક્ય થાય. જો તમારામાં આ આંતરિક તાકાત હોય, જો તમે નચિકેતા જોવા ખરા સાખક હો તો જ આવો અવિરત ત્યાગ બની શકશે. ઘર છોડી દ્વિતીય આવતું તે એક મોટું ત્યાગનું કાર્ય છે; પણ તે કંત શરૂઆત છે, અહીંથી જ ખરો આંતરિક ત્યાગ આવું થાય છે.

છેલ્લા શાસ સુધી, દરેક કષે, દરેક પગથે, ત્યાગ એક અવિચિન્ન પ્રદિપા છે. તે સહેલું નથી. તે આનંદધારક ન હોવાથી કોઈ ત્યાગ કરવા ચાહતું નથી. ક્યારેક તો તે ખરેખર હુંઘદ પણ હોઈ શકે. તમારી જીત સાચે તમારે મેહાને છાહતું પડ્યો. ત્યાર બાદ જ એવો સતત ત્યાગ આદાન બની જાય છે. તે તમારો બીજો સ્વભાવ બની જાય છે. તેની અંદર રહેલ મુખેલી હઠી જાય છે. તે સ્વભાવિક અને સહજ થાય છે, પછી ક્યારેય સમસ્યા ઉલ્લિપત્તી નથી.

જો આવી ત્યાગની ભાવના હોય તો રોચક-આનંદપ્રાન્તને છોડતું શક્ય બનેછે. “તસ્માત્ એતત્ત્રયમ् ત્પશેતુ - માટે, માણસે આ ગ્રસો - કામ, કોષ અને લોલ તજવાં જોઈએ.” આનો અર્થ એક જે રસ્તો આહું આવે તેને છોડત્તું જરૂર, પરંતુ સૌપ્રથમ તમારે સ્વીકારતું જોઈએ, “મારા રસ્તા વઽચો કશું આવેહું છે.”

જો મારો ઉદ્દેશ સ્પષ્ટ નહિ હોય તો તે મારા યાહ

પરનો મૃત અવરોધ, લોંડી દીવાલ બનશે. આ વાત સ્પષ્ટપણે જાણી લઈ તે દિલ્લિએ જોવી જોઈએ ત્યારે જ તે વસ્તુ તરફનો તમારો મનોભાવ બદલશે. ‘‘કોઈ પણ ખરાબ, આસુરી ઉદ્દેશ મને કાર્ય કરવા લોભાવી નહિ શકે. આ મારો નિર્ણય છે. હું જે કોઈ કાર્ય હાથ ધરું તેમાં કશું મારા ચિનાંતો વિદુદાનું, મારી સાખના - મારા દિવ્ય જીવનથી જિલ્લાનું જરૂરી અંદર પ્રેરક બળ તરીકે પ્રવર્ત્તી નહિ શકે. મારો ઉદ્દેશ શુદ્ધ, પવિત્ર, ઉચ્ચ, ઉમદા, ઉત્કૃષ્ટ અને મારું લક્ષ્ય - ઈશ્વર - જેતું પાવન હોય તે માટે હું ચકાસણી કરી, તીવ્ર દિલ્લિએ જોઈ, જાતરી કરીશ.’’

એટાં માટે ગુરુદેવનો આ આદેશ હંમેશા મનમાં રાખીએ અને હંમેશાં આપજા ભીતરી ઉદ્દેશોની ચકાસણી કરીએ. આમ કરી આપજે સમજું પરીએ, નુકસાનમાંથી બચીએ અને ધોય તરફ ઝડપબેર પ્રગતિ કરીએ!

### મનને ઓળખો

તમે જે કંઈ કરો તે શા માટે કરો છો તેનો તમને જ્યાદ છે. જો આ ‘કંઈ’ તમારા સમસ્યા જીવન, તમારા ચિનાંતો અને આદર્શની વિદુદાનું હોય તો તે ચિનાંતનક જ્ઞાનય. કોઈને ચિના થાય તેવું ગમતું નથી. તેથી તે તમને કષ ન આપે માટે તમે તેને સહેલાઈથી પદ્ધત પાછળ કેલી હો, જોયું-ન જોયું કરો છો. તેના તરફથી આંખ ફેરવી લો છો, નજર બહાર પદ્દેલી હો છો. મન આમ કરે છે. મન, તમે જે કરી રહ્ય છો તેની પાછળ જરો હેતુ શું છે તે સામે મોકે જોવા નહિ હે, તેનો સ્વીકાર કરવા નહિ હે, તેની કબુલ્યાત કરતાં રોકરો. તમને મન સીધું જોવા નહિ હે, માટે આંતરિક આશયોને હંમેશા ચકાસતા રહો.

□ ‘યુક્તિપથ’માણી સાભાર

## પૂર્વિતા માટે મધ્યામણ-૪

- શ્રી સ્વામી કૃષ્ણાનંદજી

સાચા આધ્યાત્મિક જીવનના ભક્તિને પામવાના આપણા પ્રયત્નો, આપણી શક્તિઓ અને આપણી બધી દર્શિયો હોવા છતાં આપણે એવા ને એવા કથા જેવા વિચારોમાં અટવાતા રહીએ છીએ. ઈશર અને જગત વચ્ચે, ઈશર અને આપણી વચ્ચે તેમજ એક માણસ અને બીજુ માણસ વચ્ચેના સંબંધને આપણે સાચી રીતે જીવી-જોગવી શકતા નથી અને આખું પરલૌરિક તત્ત્વજ્ઞાન તો ઈશર, જગત અને આત્માના સર્વોચ્ચ સિદ્ધાંતોનું જ પ્રતિપાદન કરે છે. આ ગ્રનેયના ભીતરના સંબંધને સમજજીવનો એ જ ખરા તત્ત્વજ્ઞાનનું કામ છે. આજકાલ એને 'આત્મવિદ્યા' કરે છે પણ આ સિદ્ધાંતો આપણી સમજજ્ઞાની પકડમાંથી છટકી જાય છે કરણકે આ છેવટના સિદ્ધાંતો વચ્ચેનો ભીતરી સંબંધ પકડવાની આપણી મધ્યામણામાં આપણે એક પાયાની ભૂલ કરીએ છીએ. કે તે સમજજ્ઞાની ખરી પરિસ્થિતિમાં હુદ્ધિતા, એ એવી ભૂલ - જીતિનું - સ્વરૂપ છે ત્યારે આપણે અહંકૃતિઓનો બચાવ કરવા યોગ્ય કેન્દ્ર બની રહીએ છીએ આપણે માત્ર ત્યારે 'પોતે જ બની રહીએ છીએ. આપણે આજે છીએ તેવા જ ત્યારે બની રહીએ છીએ. પરિવર્તનનો ગંગા પણ આપણામાં આવતો નથી. ભવ્ય તત્ત્વજ્ઞાનના જે વૈભિક સિદ્ધાંતોની આપણે ચર્ચા કર્યા કરીએ છીએ એને બચાવર રીતે સમજજ્ઞાની કથા સુધી પોતાને ઉંચે લઈ જવા ભલેને આપણે મધ્યામણ કરતા હોઈએ છતાં આપણે તો તે જ શીધાન અને અને તે જ શીધતી, તે જ છોકરો કે છોકરી, તે જ વેપારી કે ઉદ્ઘોગપતિ તેવી જ આમક રીતે ઈશર-જગત-જીવનો વિચાર કરનારા હોઈએ છીએ. તેથી આપણું તત્ત્વજ્ઞાન ઉપહાસ સાંચું, શાબ્દોનું જંગલ, વિસંવાદી વિચારોનું વન, છેવટે થકની નાખતું અને સંતોષ ન આપે એવું બની રહે છે. આપણે એવા તત્ત્વજ્ઞાનથી ગળે આવી જઈએ છીએ.

કરણ કે સાચી રીતે આપણે તત્ત્વજ્ઞાન અર્થું જ હોતું નથી. આપણે તો તત્ત્વજ્ઞાનના નામે આપણી વિચારસરક્ષણીનો બચાવ જ કરતા રહ્યા છીએ; આપણા અહંકારજન્ય, વ્યક્તિગત સંબંધોની હુનિયામાં ચાચાતું ઈશરને પણ નીચી કથાએ ઉત્પરવાની મધ્યામણ કરતા રહ્યા છીએ અને એને આપણી માનસિક, ઐતિહાસિક વાએ બધી આવશ્યકતાઓનો ઉત્તર આપવા મજબૂર કરી રહ્યા હોઈએ છીએ. આપણે આવા 'અર્જુનો' છીએ અને આપણે આત્માની આ સમસ્યાનો છેવટનો મુક્તબલો કરી શકતા નથી. સાચા આધ્યાત્મિક જીવનની આવશ્યકતાઓની અનિવેદીમાં જો આપણને કોઈ નામી હે તો આપણે તે માટે તહેન નાલાયક નીવડીએ અને આપણા મનમાં થઈ જાય કે, તેવા જીવન માટે આપણામાંનો કોઈ પણ લાયક નથી. આપણે ખાર્થિક જીવન વીતપાંચ રહ્યા છીએ, એવા ભીતરના ખધાલી આત્મસંતોષવાળા અને 'છોતા ડે' એમ માનનારા લોકો છીએ, પરંતુ ઈશર-સ્વભાવની આપણી પાસેની અપેક્ષામોની સાચે આપણા સમજ જીવનનો ફાણિકોશ સુરક્ષાદી ન બને અને જીવ-જગત-ઈશર વચ્ચેના આંતરસંબંધની સંવાદિતા ન જાળવાય તો આપણો એ ધર્મ, ધર્મ નથી અને આપણી આધ્યાત્મિકતા એ આધ્યાત્મિકતા પણ નથી. આપણી આજની વિચારસરક્ષણી અને જીવ-જગત-ઈશરના આંતરસંબંધની તાત્ત્વિક લાલાંહિકતા વચ્ચે જરૂરી સંવાદિતા હોવી જોઈએ. આપણે ભલે આત્માંત્રિક સંવાદિતાએ પહોંચી ન શકીએ પણ ઓછામાં ઓછું એ છેવટની સંવાદિતાની આવશ્યકતા તરફનું આપણું વલસા તો હોતું જ જોઈએ. આ દિશામાં દીવેલું પહેલું પખલું પણ સાચા માર્ગનું પગલું છે અને એ ખરેખર વખતાવા લાયક સિદ્ધિ છે.

'વિશેષ'માં 'આમાન્ય'નું આરોપજી કરતું જોઈએ, ઈશ્વર માનવના ડેયામાં ઊંઠતી આવવો જોઈએ. વાસ્તવિકતાનો એક નાનો તણાખો પજી એ મહાનલબનો એક તિખારો પજી આપજામાં વિદમ્બાન હોવો જોઈએ ત્યારે જ આપજી અધ્યાત્મમાર્ગના યાત્રીઓ કહેવાઈ શકીએ. તમે જેને અધ્યાત્મમાર્ગનું છુવન કહો છો એ ઈશ્વર-પૂર્ણતાનો માર્ગ છે. તેટાક એને 'તાઓ'નો માર્ગ કહે છે. ભવે આપજો ત્યાં સુધી પહોંચી ન શક્યા હોઈએ. પૂરેપૂરુષે સાથે સંબંધ ન થયા હોઈએ, પૂરા સમજ શક્યા ન હોઈએ છતાં આપજો તે જ દિશામાં ગતિ કરવી જોઈએ. તમે બદદીનાથની દિશામાં એક તસું પજી જથો તો તે પજી તમારી યાત્રાની રિલિજ જ ગજાય પજી જે તમે દિલ્હીની દિશામાં આગળ જાઓ તો કઈ એ મંડિરની દિશા તરફની ગતિ નથી. આધ્યાત્મિક છુવનની આવશ્યકતાઓને સમજવાનું ભવે સહેતું ન હોય છતાં ઓછામાં ઓછું આપજા ઘેય તરફની એવી ગતિ આપજાને ચંતોષ તો આપે જ છે. આ માટે આપજા અરમાનોની દુનિયાનું અને મનનાં સ્વરૂપોનું પૂરેપૂરુષ પરીક્ષા-નિરીક્ષા કરતું જોઈએ. આ મનના અનેક સ્તર છે અને એની અભિવ્યક્તિઓ છે, એમાંથી સાવ ઉપરની સપાઈના જ સારને જ આપજો કઈક અંગે જાણી અને સમજ શકીએ છીએ. એના નીચેના સારો આપજો સમજ શકતા નથી. માનસશાસ્ત્રીઓ અને મનોવિશ્વેષજીતાઓએ માનવમનના ગણતામ સારોને સમજવા માટે તેમનાથી બનતું બધું કર્યું છે. એ ભધા ઈભ્રાઓના જગતનાં છે. આપજા મનના સભાન સારામાં કામ કરતી, વર્ષસ્વ ધરાવતી ઈભ્રા એવો દેખાવ કરી દે છે કે જાણો મનના જીવિતના સારની હસ્તી જ ન હોય પજી

એની હસ્તી તો છે જ અને કોઈક વખત એ પોતાનાં વલસ્થોને આગળ પડેલશે અને બધો નિર્ઝય કરશે. 'દુનિયાનો કહેવાતો પર્મ એક અમણા છે' એમ કોઈક જેવા મનોવિશ્વેષકો માને છે એના ચણાં કારકો પૈકીનું આ એક સ્વાદ કારક છે. તેવળ બહારનાં અનુકૂલનો અને આમારિક પવિત્રતાના પોતાના ભાવ રૂપમાં આપજી જીવિતની વાસનાઓની દુનિયા વડે દેખાતું આત્મસંતોષનું વલસ્થ જ જે 'પર્મ' કહેવાતો હોય તો તેવો પર્મ ખરેખર જ એક 'અમણા' માત્ર છે, પરંતુ જે 'પર્મ'નો અર્થ આપજા 'વિશેષ'માં 'આમાન્ય'નું અંશ માત્રનું પજી આરોપજી થતું હોય (આપજી વિશેષમાં સમજિનું આંશિક આરોપજી થતું હોય) તો એ સાચો પર્મ છે અને એને વાસનાજગત અને મનોજગત સાથે કશી નિસબત નથી એટલે એક તો એવો કહેવાતો પવિત્ર 'પર્મ' છે કે જે માનવસંબંધોના ગ્રાસમાં છાવે છે અને સામાન્ય જગતમાનુદાયે અપનાવેલો છે અને બીજો સાચો ઈશ્વર પર્મ છે કે જે ભગવદ્ગીતાનો પ્રતિપાદ વિષય છે. આ જ કારકો મેં શરૂઆતમાં કહું છે કે ભગવદ્ગીતાનો સંદેશ જનસામાન્ય માટે નથી. એ સંદેશને સમજવા માટે આપજા સંપૂર્ણ વજિતવની ભાવે સાવધાનીની જરૂર છે, કારક કે તમે સમજશો કે આ સંદેશ પોતાનામાં ભવે ડેકાશે રહેલી, બધા સમયે રહેલી, બધી દશ્ય વસ્તુઓને સમાવતા વિશ્વકૃપ વિરાટ હારા જ કહેવાયો છે - કહેવા યોગ્ય પજી છે અને જો એની અસરો અને સમુચ્છિત મહાત્વમાં તલ્લીન થતું હોય તો આવી પરિસ્થિતિમાં આપજો તેની સાથે સંવાદ સાપણો જ જોઈએ.

□ 'અનુભૂતિ'મંદ્રી આભાર

અપમાન અને અન્યાય સહન કરો. તમે ખૂબ માનસિક શાંતિ અને આંતરિક માનસિક બળની અનુભૂતિ કરશો.

- સ્વામી શ્રીવાનંદ

## યોગપ્રવૃત્તિના પ્રાણ પ્રચારક

પૂર્વ લાખી જાગ્રત્તાનું

(‘સંકાર દીપિકા’એ પૂજુય શી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી સાથે કરેલા સાક્ષાત્કારને અહીં પ્રસ્તુત કરતાં અમે આનંદ અનુભવીએ છીએ.)

કર્મને ધર્મ જાળી સંસ્કૃતિ, સંકાર અને સેવાકીય પ્રવૃત્તિઓની સાથે યોગના પ્રચાર-પ્રસાર દ્વારા સદા પ્રસન્ન અને સ્વસ્થ સમાજનિર્માણ માટે સતત પ્રવૃત્તિશીલ અને પેરલાંગોત સંત શિરોમણી પરમ પૂજુય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીનો લિંગકાળો રહ્યો છે. તેમના સ્પષ્ટ અને સાત્ત્વિક નિયારો ‘દિવ્ય જીવન’ના વાચકો માટે પ્રસ્તુત છે.

**ધર્મ ગેટબેઝું?**

ધર્મનું એક નામ કર્તવ્ય છે. સંસ્કૃતમાં કહું છે કે - બૃ ધારયતિ ઇહિ ધર્મઃ । ધારણ કરે તે ધર્મ. હુર્ભાંગે આપણો હિંદુ, મુસ્લિમ, શીખ, પ્રિસ્ટી ધર્મ ગેટબેઝું કહીએ છીએ. આ બધા મતમાતાંતરો છે, ધર્મ નથી. કોઈ પણ માનવભાળકનો જન્મ થાય તો એ ત્રિપુર કે શિખ લઈને જન્મતો નથી. મુસલ્માન બાળકનો જન્મ સુન્નત સાથે થતો નથી. પ્રિસ્ટી ભાળક ગણામાં કોણ લટકાવીને આવતો નથી. શીખનોનાં સંતપાન કું-કિરપાન સાથે જન્મતાં નથી. બધાંનો જન્મ માનવભાળ તરીકે થાય છે. માનવતા એક જ આપણો સારો ધર્મ છે.

**ધર્મ અને કર્મ વચ્ચે શોંખંધ છે?**

તમારું કર્મ એ જ તમારો ધર્મ છે અને તમારો ધર્મ એ જ તમારું કર્મ છે. ધર્મ અને કર્મને જુદાં ન કરી શકાય. કર્મણેવાધિકારસો મા ફલેણું કરાશન એવું ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ કહે છે. તમારે તમારું કર્તવ્ય, તમારો ધર્મ કરતાં રહેવાનું છે. ભગવાને તો બહુ સ્પષ્ટ કહું છે કે ન હિ કણિતકણમણિ જાતું તિહૃત્યકર્મકૃત । માનવમાત્રની એક પણ શક્તિ કર્મ વગર જરૂરી નથી. આપણે બેસીએ છીએ. જુમીએ છીએ, સાંભળીએ છીએ, ખાઈએ છીએ, જોઈએ છીએ - આ બધું જ કર્મ છે. માણસ જીવીને પણ કહે કે હું શાકી ગયો. શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામાં કહું છે -

યત્કર્તોવિ યાજ્ઞનાસિ યજ્ઞસુહોવિ દ્વારાસિ યત્ત ।

મત્તપરસ્યસિ કૌનોદેશ તત્કુરુષ્ય મર્વર્ણમ् ॥

તું મારા થકી બધું કર. તરું કર્મ ધર્મ થઈ જરો.

તમે તમારા પ્રત્યેક કર્મને પરમાત્મા સાથે જોડો. આપણે પ્રત્યેક કાર્યમાં પરમાત્માને સાથે ચાખીએ. પરમાત્માની શરણાગતિ રાખીએ. હું તારાંથી છું એવો ભાવ ચાખીએ તો તમારાં ધર્મ-કર્મ એક થઈ જરો.

**ધર્મ અને સંપ્રાણપ વચ્ચે શોંખ છે?**

પ્રત્યેક સંગ્રહાય ધર્મ તરફ લઈ જનારો ચાજ્યાર્ગ છે. જેઠથા મત છે તેઠથા પંથ છે. બધા અંતે એક જ દિશામાં જાય છે. ધર્મધૂર્ધેરો અલગ-અલગ રીતે વાખ્યા કરે છે. બાકી સત્ય એક જ છે. સત્ય બે ન હોઈ શકે.

**ધર્મ સમાજ માટે છે કે સમાજ ધર્મ માટે છે?**

ધર્મ માટે સમાજ નથી. ધર્મ સ્વતંત્ર છે. બધા નહોતા ત્યારે પણ ધર્મ હતો. સમાજ ગયા પછી પણ ધર્મ રહેશે. સમાજને ધર્મ વગર ચાલશે નહીં. ધર્મ શાશ્વત છે. ધર્મ વિનિતન છે. ધર્મ આપ્યાછે. ધર્મ સમાજ માટે જ છે.

**વિદ્યાર્થીનો ધર્મ શું છે?**

દરેક વ્યક્તિએ પોતપોતાનું કર્તવ્ય કરતું એ ધર્મ છે. વિદ્યાર્થીનો ધર્મ છે વિદ્યાનું ઉપાર્જન કરતું. સદગુરૂણું ઉપાર્જન અને હુર્ગુજોનું વિસર્જન કરતું. વિદ્યાર્થી શાષ્ટ્રમાં ‘થી’ દીર્ઘ હોય છે. તેથી વિદ્યાને ચાહવાચાળો, વિદ્યાની ઠિક્કાવણો એવો અર્થ થાય. પરંતુ જો આપણે છ્રસ્વ કરી નાખીએ તો વિદ્યાની ઠાકી કાહવાચાળો એવો અર્થ થાય. ભગવતી જગતાજનની જગદ્દ્વા રાજરાજેશરી અભિલંડ કોટિ નાયિકા

જગરૂક માતા સરસ્વતીના તાનપુરાને તોડી નાખવાનો આપકો ધર્મ છે ? વિદ્યાર્થીઓ આગ લગાડે, મકાનો તોડી નાખે, પ્રિન્સિપાલ કે વાઈસ ચાન્સેલરની એફીસમાં વુસ્તી જ્ઞાય, એને મર્યાદાનહીં, લજ્જા નહીં. આવા વિદ્યાર્થીઓ પોતાના ધર્મનું પાલન કરતા નથી. ધર્મ એ છે કે હું વિદ્યાર્થમાં જાઉ અને એ ભૂષિતાંથી મને જીવનપાયેય મળે. વિદ્યાર્થીનું કર્મ માત્ર વિદ્યાનું ઉપાર્જન જ છે.

જીવન અને ધર્મ અંગે પાશ્ચાત્ય અને ભારતીય દિનકોણ કઈ રીતે જુદાપદે છે ?

પાશ્ચાત્ય બહુ ઈછાનું છે, તેમાં ડિગ્રી નથી. ભારતીય જીવન અને ધર્મમાં ગંગનતા છે. એમાં દિમાલઘના ઊંચાઈ પણ છે અને પેરિફેક્ટનું ડિગ્રી પણ છે.

**વિદ્યા અંગે આપશું કહેશો ?**

બે પ્રકારની વિદ્યા છે : એક ઈંડ લોકનું શાન અને બીજું પરલોકિક શાન. આ બંને વિદ્યાનું ઉપાર્જન કરતું જોઈએ. આપણે ત્યાં ચાર સ્પષ્ટિ છે - પ્રાણચર્ચાશમ, ગૃહસ્થાશમ, વાનપ્રસ્થાશમ અને સંન્યાસાશમ. આ ચારેય આશ્રમોને જે એક સૂત્રે ખાપે છે તે વિદ્યા છે. મોદ્દ તરફ લઈ જાય તે વિદ્યા છે. આજની આપકી બધી વિદ્યા પોપટની વિદ્યા છે, ફદ્દાસ્થ વિદ્યા નથી.

**આજના શિક્ષણ અંગે આપશું કહેશો ?**

આજે આપણે બાળકોને જે શિક્ષણ આપીએ છીએ એ બધું પુસ્તકિયું શાન છે. વિદ્યાર્થીને વ્યાવહારિક શાન મળતું જ નથી. આજના વિદ્યાર્થીને પાતળ-પાતળનું અને પાતરનેલિયા નાનેના બેદની ખબર નથી. દુલ્ભીયે આપકા શિક્ષણનો પાયો જ કર્યો છે. વિદ્યાર્થીને શીલ શું છે, લજ્જા શું છે, મર્યાદ શું છે, તેની ખબર નથી. શ્રી ચમકૃષ્ણ પરમહંસદેવે કસું છે કે માટીનો ચઢે ચાર આનામાં મળતો છોય તો ત્રણ દુઃકાને પૂછો અને ચાર વખત ટકોચા મારીને લો. આ છે વ્યાવહારિક શાન.

**આજના માતા-પિતા અંગે આપશું કહેશો ?**

આપકી માતા-પિતા વંદનીય વરીલો છે. તે

મૌટી યુનિવર્સિટી છે. તેમણે જ બાળકોને સંસ્કાર આપવાના છે. જમવાનું ડેવી રીતે તે આપજાને ખબર નથી. અમારા દાદા અને દાઢી પૂજ્ય ગાંધીજાપુ ચાચે વર્ષમાં રહેતા હતા. એમણે મારી ત્રણ વર્ષની ઉમરથી ચેતુ જમતાં શીખવું છે કે જની રણ પછી થાળીમાં એઈ ડાઢન રહેવો જોઈએ. તેથી ક્યાં હતું ને મચાલો ક્યાં હતો તે દેખાતું ન જોઈએ. હજુ સુધી આવી ટેવ પેટી છે. પૂજ્ય ડેંગરેજ મહારાજ વડીલોને કહેતા કે ચાલણો, ફાવણો, ભાવણોનો ભાવ રાખવો. અમે અમારી કથામાં કુદીએ છીએ કે વડીલોએ પોતાના બનાવેલા ઘરમાં પોતાના દીકરાની વહુ સાચે ચાર મહેમાન થઈને રહેતું. આપે ધોગને મહાત્મા આપી સમાજ જગરણનું કામ કેચ સીક્યુર્પું ?

અમારા ગુરુજીએ અમને જે કંઈ શીખવું તે અમે કરીએ છીએ. મસૂરીમાં લાલબદ્ધાહુર શાસી નેશનલ એકેડમી ફોર એડમિનિસ્ટ્રેશન નામની એક સંસ્થા છે. તેમાં શ્રી ચાંદેશરપ્રસાદજી અયરેક્ટરપદે ગાવ્યા. એમણે લાલબદ્ધાહુર શાસી સાચે કામ કર્યું છું. એમણે શિવાનંદ આશ્રમને પત્ર લખ્યો કે અમે અમારા તાલીભાર્યાઓને યોગ શીખવવા માગીએ છીએ. આશ્રમે એક સંતને ત્યાં મોકદ્યા. એ સવારે ગયા અને ચાને પાછા આવતા રહ્યા. પછી અમારા ગુરુએ મને બોલાવ્યો. એમણે આશ્રમ આપી એટથે હું ગયો ત્યારથી ૧૯૭૪થી અમે ત્યાં યોગાસન શીખવીએ છીએ. પછી મારી દ્વારા અધ્યાત્મા કરી એટથે હું અમદાવાદ આવ્યો. જુદી જુદી સંસ્થાઓ, યુનિવર્સિટીઓ, આર્મી, નેવી, એરફોર્સ વગેરેમાં યોગાલ્યાસ માટે કાર્યશીલ છીએ. યોગથી પ્રસન્નતા રહેશે.

**યોગથી શોભા હોય છે ?**

દરરોજ નિયમિત યોગાલ્યાસ, સુર્યનમંજાર, પ્રાણાયામ અને આનંદ ખૂબ લાભ થાય છે. તમે શારીરિક સ્વસ્થતા, માનસિક પ્રસન્નતા ગ્રાપ્ત કરી હુંમેશાં આનંદમાં રહેશો. ચીક-ગીતાપશું નહીં થઈ જાય.

નાની નાની બાબતમાં દુઃખી નહીં થઈ જવાય. બ્લગેશર સરખું રહે છે. આપણા શરીરનાં છ તંત્રો - શસનતંત્ર, પાદનતંત્ર, દુષ્પિત્તાભિસરજીતંત્ર, ઉત્સર્જતંત્ર, અસ્થિતંત્ર અને સંબેદનતંત્ર સારી રીતે કાર્ય કરે છે. આ મશીન છે એને સારી રીતે સાચવનું પડે. આપણું શરીર સ્વર્ણ હોવું જોઈએ. ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોકાની પ્રાપ્તિ માટે આપણા આરોગ્ય અને વિત્તની પ્રસન્નતા જરૂરી છે, જે યોગથી પ્રાપ્ત થઈ શકે.

**યોગ અને યોગ એટલે કુન્ઠું?**

આપણે ઈન્ડિયોથી જે પણ કરી કરીએ એ યોગ જ છે. શ્રીકૃષ્ણ કહે છે -

**આત્મસંસ્કૃતનઃ કૃત્વા ન વિનિષ્પાયિ વિજનયેત्।**

આત્માની અંદર મનને જોડીને કરી પણ વિચાર ન કરો તે યોગ છે. શરીર અહીં અને મન પણ અહીં અનુનામ યોગ. શરીર અહીં પણ મન બહાર જાય તો અનુનામ વિયોગ. પ્રત્યેક કર્મથી કુશળતા, પ્રત્યેક કર્મથી યોગનું સતત જરૂરી છે.

**યોગના પ્રસાર માટે કેવાપ્રયત્નો થઈ રહ્યા છે?**

બ્રહ્મદીન આદરશીય શ્રી ધોરેન્દ્ર ક્રાંતિકારીજીએ ભારતની તમામ શાળાઓમાં ખાસ કરીને દિક્ષા પદ્ધિક સ્થળોમાં યોગાલ્યાસ ફરજિયાત થાય ગેવા પ્રયત્નો કર્યા હતા, પરંતુ દુલ્ભાખ્યે એમની પાસે એવા ચારા શિક્ષકો જ ન હતા. એ બધું જોઈને ચહું. આજે આદરશીય યોગાચાર્ય શ્રી ચામદેવજી ભણગાજ આ દિવામાં ધર્મ કર્મ કરી રહ્યા છે. એમણે યોગને ખૂબ પ્રોત્સાહન પૂરું પડી પ્રેરણા આપી છે. ‘આયુષ’ નામની સંસ્થા પણ ધર્મ સારું કામ કરે છે. આપણા વર્તમાન પ્રધાનમંત્રી આદરશીય મોહી સહેલે આખા વિશેને નવી પ્રેરણા, નવી વેતના, નવો ઉલ્લાસ, નવી સમજાસ આપી કે યોગને તમારા જવનનું અવિભાજ્ય અંગ બનાવો. એમના પ્રયત્નોથી ૨૧ જૂન દિવસ યોગ દિવસ તરીકે ઉજવાય છે. બધા પોતપોતાની રીતે કામ કરે છે, પરંતુ એ કામ સમુજ્ઞના ડિનારે પડેલાં છીપલાં સૂર્યના તાપમાં ચાંદી દેખાય છે,

પણ એ ચાંદી હોવું નથી, એવાં ન હોનાં જોઈએ. ડિંગલમાં જરૂર મરજાવનાની જેમ આપણે મોતીને શોખનાં જોઈએ. યોગને માત્ર શારીરિક કસરત ન જણતાં જવન જવાનાની ગતિવિધિ સમજવી જોઈએ. યોગઃ કર્મસુ કૌશલમ્બનતું જોઈએ.

**યોગ અને યોગાર વચ્ચેથી સંબંધ છે?**

બધું જ સીખો સંબંધ છે. તમે રાત્રે ૧૨ વાગ્યે પાર્ટીઝોમાંથી બધો કચ્ચો ખાઈને આવો. સવારના આઠ વાગ્યા સૂધી ઉંઘી રહો તો શું થાય? બ્રહ્મદીન યોગગુરુ બી.કે.એ.સ. આંધગર એક મુહી ચોખાને પાછીમાં પલાણી પથરા ઉપર વાટી, મીઠુ - મરચું કણું જ નાખ્યા વગર કાંણ પાને મોદી થાય હતા. દારેક સાદી યોગાક હેતો જોઈએ. મસાલાવાળો ખોરાક ન ખાવો જોઈએ. કોઈ પણ પ્રકારનું વ્યસન ન કરવું જોઈએ. આચાર્ય શ્રી ચામદેવજી ભણગાજ વર્ષોથી અન્ન, મીઠુ, ખાંડ, ચા, કોણી વેતા નથી. બાંધું શાક અને ચોડાં નદૂસ વગેરે વે છે. ગાયનું દૂષ પીએ છે. શુદ્ધ આખારથી વહેવારમાં અને વિવારમાં સત્ત્વિકતા આવે છે.

**લોકોએ દરરોજ યોગાલ્યાસ માટે શું કરવું જોઈએ?**

જે કરી શકે તે યોગ કરે. બધજાખરીથી યોગ ન કરવો જોઈએ. થાય તેટલા યોગ કરો. સૂર્યનમસ્કાર નિયમિત કરો. પહેલાં બે કરો પછી ચાર કરો, બાર કરો પછી બીજી યોગાસન કરવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી. શાંત બેસતાં શીખો. માધું, ગાળું અને છાતીને એક લાઈનમાં રાખી ઊંનો ઉચ્ચાર કરો. ઊંના ઉચ્ચારથી ૧ મિનિટમાં ૧૧ સેક્યુન્ડો એકસ્ટ્રો ઓક્સિસિજન આપણે દર્શાવી છીએ. તચાનું સ્ટોર્ચ, ચહેરાનો નિખાર અને આંખોની ચમક શીતલી પ્રાણાયામથી પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. દિવસમાં નજી વખત ઊંનું ઉચ્ચારણ કરવું જોઈએ. પલાંઠીવાળીને બેસવાની ટેવ પાડવી જોઈએ. પલાંઠીવાળીને બેસવાણી લોહી પગમાં જવાના બદલે પેટને વધારે મળે છે. આખી પાચનકિયા સારી થાય છે. અખાં તંત્રો અને અંશિઝોને લોહીનો પુરવઠો પૂરી

માત્રામાં મળી રહે છે. દદયને પર્યંત માટે સ્ફેર થતો નથી. તેથી વધારે લોછી પહોંચાડી શકે છે.  
આપની સંસ્કારની પ્રવૃત્તિઓ જણાવશો?

અહીંથાં ભગવાનના નામનું સંકીર્તન દરરોજ થાય છે. અહીં મિઠિએ છે તેમાં પૂજી થાય છે. ઉસવો થાય છે. દર શનિવારે સુંદરકાંડ, દર શુક્રવારે હુર્ગા સપ્તશતી અને દર પૂર્ણિમાએ લખિતા સહજનામનું પારાયણ થાય છે. અહીંથાં યોગાન્ધ્યાસ ચાલે છે. ઘોષનમાં કંતદાન, મૃત્યુ પછી ચશુદાન અને સંભવ લોય તો દેહદાનની સુંભેશ કરીએ છીએ. વૃદ્ધારોપજી એ મારું બહુ જ મહત્વનું કાર્ય છે. આશ્રમમાં ગ્રાસ હજીરથી વધારે નાના-ભોડાં વૃષો છે. કોઈ પજી કાર્યક્રમમાં સેજ પર બેઢેલા લોકોને કૂલનો હાર કે કલગી-શુકે આપવાનાં નથી. અમે માળા અને શાલથી સ્વાગત કરીએ છીએ. આપણા આશ્રમમાં રેતી જ છે. માટી નથી. આ વર્ષ એટાં બધાં જીવું થયાં કે પાંડડાં ઓછાં ને જીવું વધારે એટલે મેં વરસાદ પડતાં પડેલા પચાસ જીબુદ્ધિ રોપી. અત્યારે રાયક્ષમ દેખાતી નથી. આ વર્ષ આપણો દસ રાયક્ષમ રોપી છે. પચાસેક બોરસથી છે. પચાસ જેટલા ચેનના છોડ પજી છે. કંતદાન, ચશુદાન અને વૃદ્ધારોપજી ઉપરાંત અંતરિયાળ વિસ્તારમાં લભ્યતા વિદ્યાર્થીઓને લખવા માટે નોટશુક આપીએ છીએ. એક

વિદ્યાર્થીને ૨૦૦ પાનાંની ૧૦ નોટશુક આપીએ છીએ. વર્ષ દીકે લાખ નોટશુકોનું વિતરણ થાય છે. કોઈ સાધુ-સૌત આવે એમને ગ્રાસ દિવસ રહેવાનું હોય તો પ્રેમયી રાણી, જમાડી, દક્ષિણા આપીએ છીએ. આપના જીવનનો કોઈ યાહુગીર પરંતુ?

મારા જીવનનો યાહુગીર પ્રસ્તુત એક જ છે. હું પહેલીવાર મારા જુલાને મધ્યો તારે એ ચા બનાવીને પીતા હતા. તેમણે મારા લાખમાં ચાની રકાબી આપી. હું બેસી રહ્યો. મેં જીવનમાં કદી ચા પીધી જ ન હતી. તેમણે કહ્યું, ‘કોઈ ચિંતા નહીં, યદિ ચાય નહીં પોતે હૈ તો આજ પોતો લો।’ શિવાનંદ આશ્રમમાં એ મારું ઉષ્પાસભર સ્વાગત હતું. એને હું કદી બૂલી શક્યો નથી. ગુરુજીએ મને ચા નહોટી પીવડાવી, અમૃત પીવડાવ્યું હતું અને એ અમૃતના આધારે હું જતું છે મને કોઈ દિવસ એવો અનુભવ નથી કાયોકે હું મારા ગુરુજી દૂર હું. દરેક વખતે મેં અનુભવ્યું છે કે He is holding my hand. He is holding an umbrella upon me. મને એક રૂપિયો જોઈએ તો દસ રૂપિયા મળે છે. ચાથું જીવનનાં ૪૭ વર્ષ થયાં. મેં કોઈ દિવસ કોઈની પાસે પેસો માગ્યો નથી. મારા ગુરુનાં શ્રીયરણોમાં જે પહેલું દર્શન પણ એ જ દદયમાં જોડાપેલું છે. હું એમના પગમાં બેઠો હતું.

- સૌજન્ય : સંસ્કરણ દીપિકા

### સાધના શિબિર

શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ ખાતે તા. ૧૮, ૨૦, ૨૧ જાન્યુઆરી ૨૦૧૮ - શુક્ર, શાની, રવિવારના રોજ ત્રિદિવસીય આવસીય શિબિરનું આપોજન કરવામાં આવેલ છે.

પ્રાર્થના, ધ્યાન ઉપરાંત આત્મબોધ અને ગીતા વિનિતન પૂજય સ્વામી અધ્યાત્મમાનંદજી મહારાજની નિશ્ચાર્યાંથી.

સાધકોને તા. ૧૮-૧ ની સવારે દશ વાગ્યા પૂર્વે આશ્રમમાં પહોંચવાનું રહેશે. શિબિર સમાપન તા. ૨૧-૧ ની સાંજે થશે.

સ્વસ્થ શરીર અને માનસિક શાંતિ ધરાવતા મુમુક્ષુઓને આગમન પૂર્વે તા. ૧૪-૧ સુધી વેણિત સૂચના મોકલવાની રહેશે. સૌને લાલ લેવા નિમન્ત્રણ છે.

- મંત્રીશ્રી, ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ

## તમારું સાચું સ્વરૂપ

- શ્રી સ્વામી અનુદીપનાનંદ

બધી જ આધ્યાત્મિક સાધનાઓનું ઘેથ તમારી જીતને ઓળખવાનું, ઓળખનારને ઓળખવાનું છે. બાઈબલ કહે છે, “તમારા પાડોશીને તમારી જીત જેટલો પ્રેમ કરો.”, પરંતુ તમે જીતને સાચી રીતે જાણ્યા વગર તેનામાં રહેલી તમારી જીતને કેવી રીતે ચાલી શકો? પહેલાં તમારી જીતને ઓળખો અને પછી તમારા પાડોશીમાં તમારી જીતને જુન્નો. પછી જ તમે તમારી જીતની માફક તેને પ્રેમ કરી શકશો.

જો હું તમને એમ કહું કે સફરજનની માફક બધાં ફળને ચાહો. તેનો અર્થ એ ચાય કે બીજી બધાં ફળમાં સફરજનને નિષાળો, પરંતુ જો તમે સફરજન શું છે તે જીશ્ચતાનાં હોતો સફરજનમાં બધાં ફળો જોઈ શકો નહિએ. તે જ પ્રમાણે આત્માની માફક દરેક જીત કે દરેક વસ્તુને ચાહવા આટે તમારે તમારાં આધ્યાત્મિક સત્ય-આત્માનો અનુભવ કરવો જોઈએ. તમારામાં રહેલા ઈચ્છાનો સાશાકરકરવો જોઈએ.

તમે કદી પણ તમારી જીત - તમારાં લૌટિક શરીરને જોયું છે? તમે તમારો ચહેરો કદી જોયો છે? ફક્ત અરીસામાં જોયો છો. ધારો કે હું અરીસો ફોડી નાખ્યું છું, હવે તમે તમારો ચહેરો અરીસામાં જોઈ શકો છો? ના, પણ તેથી તમારો ચહેરો નાશ પામ્યો? ના. તમે અરીસામાં જે જુન્નો છો તે તો ભૂણ ચહેરો નથી પણ તેની પ્રતિકૃતિ છે કરાશ કે જે જુન્નો છે તે તો ભૂણ ચહેરો છે. ચહેરો ભૂણ વસ્તુ છે. વસ્તુ કદી બિંબ વસ્તુ બની શકે નહિએ. વસ્તુ બિંબ વસ્તુ તરીકે ફક્ત તેની પોતાની પ્રતિકૃતિ જુન્ને છે. કદાપિ પણ પોતાની જીતને જોઈ શકતો નથી.

જો અરીસો વંકોચુંકો કે વિકૃત છશો તો તમે જીએલી પ્રતિકૃતિ પણ વિકૃત છશો. તમારો વિકૃત ચહેરો જોઈ તમે ડોક્ટર પાસે ભૂમ પાડતા જશો, “અરે ડોક્ટર, મારો ચહેરો એકદમ બગડી ગયો છે!” ડોક્ટર કહેશે, “તમારા ચહેરાને તો કાઈ થયું નથી. તમે સુંદર છો.” તમે

કહેશો : “પણ મને અરીસામાં જોતાં ભયકર ચહેરો વાગ્યો.” ડોક્ટર બીજો સત્તિરહિત સાફ અરીસો લાવી તમારા મુખ સામે ભૂંકી કહે છે : “હવે તમારો ચહેરો જુઓ.” “અરે! મારા અરીસામાં તો મેં ભયકર ચહેરો જોયેલો. આમાં તો સરસ દેખાય છે” પણ હવે તમને ખ્યાલ આવી ગયો છશો કે ચહેરાને કઈ જ થયું ન હતું તે તો બચાબર હતો. અરીસો જ વિકૃત છતો. જો તમે અરીસો બચાબર સત્તિરહિત વાપરો તો તમારો સાચો ચહેરો જોઈ શકો. જો વિકૃત અરીસામાં તમારો સાચો ચહેરો જોશો તો તે વિકૃત દેખાશે તો આપણી બાબતમાં અરીસો શું છે? આપણા સાચા સ્વરૂપને જોવા માટે આપણું મન શૂદ્ધ, સ્વચ્છ અને સ્વસ્થ હોતું જોઈએ. કેટલાક લોકો મનકૃપી અરીસાને સ્વચ્છ રાખે છે અને પોતે સુંદર છે તેમ અનુભવે છે. બીજી ચઢા તેને સાફ રાખતા નથી. કેટલાક તેને તોડી નાખે છે, કેટલાક વાળી નાખે છે.

અલ્લીડિક સભાનતાની દર્શિએ આપણે એકબાજુથી લિમન નથી. આને આપણે સાચું સ્વરૂપ કરીએ છીએ. જ્યારે આપણે ‘આત્મા’ કરીએ છીએ ત્યારે આપણે તેને સાચા સ્વરૂપનું મન પર પહુંચ પરિવર્તન આપીએ છીએ. આત્મા એ દિવ્યતાની વિનિયોગી અને ઈશરની પ્રતિકૃતિ છે અને સાચું સ્વરૂપ એ ઈશર છે. જ્યારે તમારું મન શાંત અને ગંભીર બનાવો ત્યારે આત્મા અને ઈશર એકસરખાં છે. તે બનેમાં કોઈ ફરક નથી. સાથે - સાથે શરીરે પણ સ્વસ્થ બની વિશ્વાન્ત-શૂદ્ધ સ્થિતિ મેળવવા જોઈએ. શાંત અને ગંભીર મન સાથેનું ખૂબ તંદુરસ્ત અને વિશ્વાન્ત શરીર સાચા પ્રકાશ અથવા અંતર્હિત આત્માના સાચા સભાવને કોઈ પણ વિકૃતિ વગર પ્રકર્ષિત થવા દેશે. આ તો એક દીવાને મનના શેડ અને શરીરના શેડ અને બે શેડ નીચે રાખવાની વાત થઈ. જો બને શેડ સફિક

જેવા સનચુ હશે તો પ્રકાસ સહેજ પક્ષ વિકૃત થયા વગર તેમાંથી પસાર થઈ જશે. આમ, મનુષ્યે શરીર અને મનદૂધી બને થેડેને જેટલા બને તેટલા સ્વચુ રાખવા જોઈએ.

વ્યક્તિએ મુખ્યત્વે મનની સંબાધ વેવી જોઈએ, કારક્ષ કે શરીર તો મનનું ફક્ત ચાખન જ છે. શરીર તો મનની ઈચ્છાઓ અને મન પર પડતી છાયા પ્રમાણે પોતાને વ્યક્ત કરે છે. સાધારક્ષ રીતે આપકી જતને મન અને શરીરથી ઓળખાવીએ છીએ અને તેથી જ આપકી જતને જુદાં જુદાં નાગોથી ઓળખાવીએ છીએ અને એકલીજથી જુદા લાગીએ છીએ, આપકે આપકી જતને - “હું અમેરિકન છું.” “હું ભારતીય છું.” “હું કાળો છું.” “હું ગોરો છું.” “હું ખનવાન છું,” “હું ગરીબ છું” - એમ ઓળખાવીએ છીએ. આ આપકી ઓળખાવા-નિરૂપક્ષ છે, પક્ષ આત્માની રીતે આપકે લિન્ન હોઈ શકીએ નહિ, આપકે એક અને સુમાન છીએ. જ્યારે આપકે આપકી જતને શરીર અને મનથી ઓળખાવીએ ત્યારે જ વિવિધતા અને નિરૂપક્ષ આવે છે.

સ્વભાવથી આપકે સ્વસ્થ અને શાંત છીએ, છતાં બેદરકારી અથવા ઈન્જિયોની સ્વાર્થી વાસનાઓને સંતોષવાના પ્રયત્નો કરવાથી તે સ્વસ્થતા અને શાંતિમાં ખલેલ પાડીએ છીએ અને જ્યારે આપકે સ્વસ્થતા (EASE) માં ખલેલ પાડીએ છીએ ત્યારે આપકે આજારી (DIS-EASED) બનીએ છીએ. આપકે મૂળમાં જરસ હતા અને હવે જ્યારથી આપકે નિરૂપિત થયા ત્યારથી તે સરસતા શુમારી છે. હુભાંયે, જે કાંચે આપકે આપકી જતને નિરૂપિત કરી અથવા આત્માને શીખિત બનાવ્યો તે કાંચે આપકે સરસ મર્યાદ ગયા.

બધા જ ધર્માંગલો, બધા સંતો, ખાની પુરુષો અને પયગબર્યો નિરૂપક્ષ કરવાનું બંધ કરવાનું કહે છે. આ સરસતા વાવવાનો માર્ગ છે. આ બધા યોગ અને બધા ધાર્મિક શ્રદ્ધાનો સાર છે. બાઈબલ વાંચો, ભગવદ્ગીતા વાંચો, હુદાન વાંચો, ઉપનિષદ્દો વાંચો. બધાં જ કહે છે : “તમારી જતને સરસ બનાવો. - આ નિરૂપક્ષ -

ઓળખાવો-ની પર થઈ જાઓ. આ નિરૂપક્ષો જ આપકામાં બાગ પડે છે. જો તમે કહો, ‘હું પુરુષ છું’ કે “હું બી છું” તો તમને શરીરને લગઠું નિરૂપક્ષ-ઓળખાવો આપો છો. જો એમ કહો, “હું વકીલ છું” અથવા “હું બુદ્ધિયાળી છું” તો તમે મનને લગઠું નિરૂપક્ષ-ઓળખાવો આપો છો. આમ, દરેક નિરૂપક્ષ-ઓળખાવો માસ્કસ અને માસ્કસ, બી અને બી તથા વ્યક્તિ અને વ્યક્તિ વચ્ચે ભેદ જીબો કરે છે.

હું એમ કહું છું કે શું બધા જ સરસ લોકોને ઓળખાવો ન હોવી જોઈએ? બારો કે આપકે બધી ઓળખાવો દૂર કરીએ અને બધા જ એકસરખા બની જોઈએ તો એવું બને કે આપકે આપકા નિત્રોને પક્ષ ઓળખી ન શકીએ. આપકે બધા એકસરખા લાગીએ, એકસરખી વાતો કરીએ અને એકસરખું ખાઈએ. પિતા નહિ, માતા નહિ, પુત્રી નહિ, પુત્ર પક્ષ નહિ. આવી સરસતાનો આવો અર્થ નથી. જો સરસતા આવી હોય તો તો આપકે જીવનનો બધો રસ શુમારી બેસીએ.

વિવિધતા એ જીવનનો તેજનો છે એ વાત યોગના લક્ષણમાં છે. આનંદમોદ માટે વિવિધતા જરૂરી છે પક્ષ જે તે જ વિવિધતા આપકા સંબંધોમાં ખલેલ પાડી આપણું વિલાઘન કરે તો તે વિવિધતા આપકાને જોઈતી નથી પક્ષ અહીં શું આપકે તેને દૂર કરી શકીએ છીએ? ના, તે અશક્ય છે, તે જ એક સમસ્યા છે. વિવિધતા આપકામાં લાગલા પાડી પ્રયાનો જિબા કરતી હોવા છતાં આપકે વિવિધતાનો નાશ કરી શકતા નથી તો આપકે હવે શું કરતું?

આપકે વિવિધતાને રાખવી પડશે અને તેની ઉપર જિબીને એકતા રહે તે પક્ષ જોતું પડશે. મારા ગુરુ સ્વામી શિવાનંદ ઘણી વાર આ વાક્ય કહેતા “વિવિધતામાં એકતા.” આ મુદ્દાને યાદ રાખો. આપકાને વિવિધતા જોઈએ છે પક્ષ તેની પાછળ એકતાને સદ્ગ મનમાં રાખીશું તો આપકે વિવિધતાનો આનંદ મેળવી શકીશું.

□ ‘આત્માની ઓળખ’ માંથી આભાર

## દરેક પરિસ્થિતિમાં શાંત રહેવાની કણા

- શ્રી સ્વામી નિનિલેખરાનંદજી

આજકાલ બાળક નારું હોય છે ત્યારથી તેને વિવિધ પ્રકારની કણાઓ શીખવા જુદા જુદા વગ્નોમાં મોકલવામાં આવે છે. પરંતુ ક્યાથ 'દરેક પરિસ્થિતિમાં શાંત કેવી રીતે રહેશું' એ અંગેનો વર્ગ જોવા મળતો નથી. આથી મનુષ્ય જીવનની નિયાળમાં પડતાં, આપડતાં, ભાગ્ય પડતાં, નિરાશ થતાં થતાં આ કણા પોતાની જાતે શીખે છે, પરંતુ તેમાં જીવનનો વણો મોટો ભાગ ખર્ચાઈ જાપછે.

આથી નાનપણમાં જ બાળકને દરેક પરિસ્થિતિમાં સ્વસ્થ રહેતાં શીખવવામાં આવે તો તે પોતાના જીવનનો વણો જુદ્ધી નિકાસ કરી શકે છે.

પ્રયોગ મનુષ્યના જીવનમાં મુશ્કેલીઓ અને સંઘર્ષ તો આવવાનાં જ, તેમ કે જીવન એટલે જ સંઘર્ષ. સ્વામી વિવેકાનંદ જીવનની પરિભાષા આપતાં કહે છે કે 'જીવન એટલે કચ્છી નાખવા મણતા સંજોગો વચ્ચે થતો વ્યક્તિત્વનો વિકાસ.' વિપરીત સંજોગોથી જેઓ જીતાય અને નિરાશ થઈ જાય છે તેઓ જીવનમાં આગળ વધી શકતા નથી. આથી દરેક પ્રકારના સંજોગોમાં મનને સ્વસ્થ રાખીને જેઓ કાર્ય કરતા રહે છે તેઓ જ જીવનના પુફમાં વિજયી બને છે. જીવનના દરેક પ્રકારના સંજોગોમાં સિદ્ધ કેવું રહેતે રહેશું?

દરેક પરિસ્થિતિમાં સ્વસ્થ અને શાંત રહેવાની કણા આપણને જીતા શીખવે છે. ગીતાના બીજા અધ્યાયમાં આપેલાં સિદ્ધત્પ્રશનાં લક્ષ્યનો પરાવનાર મનુષ્ય જ દરેક પરિસ્થિતિમાં શાંત અને સિદ્ધ રહી શકે. શ્રીકૃષ્ણ કહે છે,

'દુર્ખોદ્ધનુહિનમનાઃ સુખોદુદ્ગિતસ્પૃહः ।  
શીતરાગમયાઙ્ગોઽઃ સિવતશીમુનિતસ્તતે ॥'

(ગીતા - २/५६)

કુદ્ભમાં જેને ઉદ્દેગ નથી અને સુખની જેને સ્પૃહ,

નથી તથા રાગ, ભય અને કોષ જેના જૂઠી ગયા છે એવો મુનિ સિદ્ધ બુદ્ધિવાળો કહેવાય છે. સિદ્ધ બુદ્ધિવાળો મનુષ્ય જ સર્વ પરિસ્થિતિમાં સમતા જીવની શકે, શાંત અને સિદ્ધ રહી શકે. જ્યાં સુધી મનુષ્યની બુદ્ધિ સિદ્ધ થતી નથી ત્યાં સુધી તેને શાંતિ મળતી નથી અને અશાંત મનુષ્યને કંઈ સુખ મળતું નથી. આથી સાચાં સુખ અને શાંતિ જો મનુષ્યે મેળવવા હોય તો તેણે સિદ્ધત્પ્રશ બનતું પડે તો પ્રશ્ન એ થાય છે કે સિદ્ધત્પ્રશ કેવી રીતે બની શકાય? સિદ્ધત્પ્રશ બનવા માટે સિદ્ધત્પ્રશનાં એ લક્ષ્યનો છે, તે લક્ષ્યનોનું જીવનમાં આચરણ કરતાં કરતાં જ મનુષ્ય સિદ્ધત્પ્રશ બની શકે. ફક્ત આ લક્ષ્યનો - જેવાં કે હુદામાં ઉદ્દેગ નહીં, સુખની સ્પૃહના નહીં, રાગ, ભય અને કોષથી મુક્ત - ને જીવનવાથી સિદ્ધત્પ્રશ બની શકતું નથી. એ રોકિંડા જીવન વ્યવધારમાં જીવાય ત્યારે જ સિદ્ધત્પ્રશ બનાય છે. તો રોકિંડા જીવનમાં જીબની થતી જુદી જુદી વિકટ પરિસ્થિતિમાં કેવી રીતે શાંત રહેશું તે હવે આપકે જોઈએ.  
કુદ્ભ અને વિપરીતા કુદ્ભર તૂટી પડે ત્યારે...:

કુદ્ભ અને વિપરીત આવે છે, ત્યારે ખરેખર મનુષ્યને એમ જ લાગે છે કે તેના ઉપર જાણે કુદ્ભનો કુંગર તૂટી પદ્ધતો છે અને તે એના લાર નીચે ચગદાઈ રહો છે, જુગાઈ રહ્યો છે. આ સિદ્ધત્પ્રશ માણસ વ્યત્ત બની જાય છે. આમતે મદ્દાદોરી કરવા લાગે છે પણ શાંત અને સિદ્ધ રહી વિપરીત અને સુશ્કેલીઓની ચામે અડગ ઊભા રહીને સામનો કરતાં સુશ્કેલીઓ ચાદી જાય છે. સ્વામી વિવેકાનંદના જીવનમાં બનેલો એક પ્રસ્તાવ છે. સ્વામી વિવેકાનંદ કુદ્ભમંદિર પાસે ગંગાના કિનારે ફરતા હતા અને તેમની પાછળ વાંદરા પદ્ધતા એટલે તેઓ ખૂબ જરૂરથી દોડવા લાગ્યા. જેમ જેમ તેઓ જરૂરથી ઢોડવા લાગ્યા તેમ તેમ તેમની પાછળ વાંદરા પદ્ધતા જરૂરથી દોડવા લાગ્યા. દુર જીલેલા એક

વૃદ્ધ સંન્યાસીએ આ દશ્ય જોયું અને બૂમ પારી કહું, 'સાચુ, ભાગો મત ડે રહો.' સ્વામી વિવેકાનંદે આ સાંભળ્યું અને તેઓ, વાંદરાઓની સામે મુખ કરીને સિદ્ધપણે ઊલા રહ્યા. એમના આશર્ય વચ્ચે વાંદરાઓનું ટોયું પણ તેમની સામે ઊયું રહી ગયું. પછી વાંદરાઓ એક-એક કરીને ભાગી ગયા. સ્વામી વિવેકાનંદ લખે છે કે 'આ અનુભવે મને જીવનનો મહત્વનો પાઠ શીખવો કે કોઈ પણ મુશ્કેલી આવે તો તેનાથી તરીને ભાગ્ય નહીં પણ હિંમતપૂર્વક તેની સામે થયું.' ખરેખર મુશ્કેલીઓની સામે જેઓ અડભુત રહી શકે છે તેમની સામે મુશ્કેલીઓનું જોર ઓછું થઈ જાય છે.

જીયારે જીયારે જીવનમાં વિષભર્માં વિષભ પરિસ્થિતિ આવે ત્યારે ભાગી પડવા કરતાં એ પાઠ રાખ્યું જોઈએ કે 'આ પણ જરો.' આ સંદર્ભમાં એક વાર્તા છે. એક રાજીએ તેને ત્યાં આવેલા સાચુ-મહાત્માની ખૂબ સેવા કરી. તેથી પ્રસન્ન થઈને મહાત્માએ તેને કહું, 'થે આ તાવીજ, તારી એકમાં પહેરી રાખજો અને જીયારે તું ખૂબ મુશ્કેલીમાં હો ત્યારે અને જીયારે તું ખૂબ આનંદમાં હો ત્યારે આ તાવીજ ખોલીને વાંચજો, તેમાં મારો સંદેશ છે. એ તેને જીવનમાં ખૂબ કામ લાગશે.'

રાજીએ મહાત્માની પ્રસાદી માનીને એ તાવીજનો સ્વીકાર કર્યો અને પોતાના ગણામાં એ પહેરી લીધું. એ વાતને ઘણો સમય વીતી રહ્યો. હવે બીજી રાજ્યના રાજીએ તેના રાજ્ય ઉપર હુમલો કર્યો અને તેને હગવીને તેનું રાજ્ય લઈ લીધું. તેને પકડીને કેદ કરી લેવાની તૈયારી કરતા હતા પણ તે રાજ્યમહેલના ગુપ્ત દારેથી જીવ બચાવીને ભાગ્યો. ગાન્ધિના અંધકારમાં લપાતો - છુપાતો એક ગાડ જંગલમાં આવી પહોંચ્યો પણ તેણે હવે બધું જ જુમાવી દીધું હતું. તે નિરાશ થઈને આત્મહત્ત્મા કરવા હતો હતો, ત્યાં તેને મહાત્માના શબ્દો યાદ આવ્યા, 'ખૂબ હુઃખમાં હો ત્યારે મારો સંદેશો વાંચજો.' તેણે તાવીજ ખોલ્યું, તેમાં બે માદાજિયાં હતાં. એકમાં લખ્યું હતું, 'અતિશય હુઃખની રેખાએ.' બીજીમાં

લખ્યું હતું, 'અતિશય સુખની રેખાએ.' રાજીએ હુઃખના સંદેશ માટે તાવીજ ખોલ્યું. તેમાં એક બબરખીમાં લખ્યું હતું, 'આ સમય પણ જરો.' મહાત્માના આ સંદેશ ઉપર રાજીએ વિચાર કર્યો અને તે આત્મહત્ત્માના માર્ગથી પણ કરી ગયો, પછી જંગલમાં ગુપ્ત રીતે રહીને તેણે પોતાના વિશ્વાસુ માણસોને જોગા કર્યા. આકમણ કરી પોતાનું જ નહીં પણ એ રાજીનું રાજ્ય પણ મેળવી લીધું. કરી સુખના દિવસો આવી ગયા. જીયારે તે અતિશય આનંદમાં હતો. ત્યાં એને સાચુ-મહાત્મા યાદ આવી ગયા. તેણે આનંદના સમયનો સંદેશ વાંચવા કરી તાવીજ ખોલ્યી માદાજિયું કાઢ્યું તો તેમાં પણ એ જ સંદેશ હતો, 'આ સમય પણ જરો.' રાજીને પહેલાં તો આશર્ય થયું. પણ પછી ઉંઠું વિનન કરતાં એને સમજાયું કે સુખ અને હુઃખ બનેમાં મનુષ્યે સમતા રાખવી જોઈએ.

અભેરિકાના પ્રેસિડેન્ટ અણાલિમ વિકનના ઓરડામાં પણ આ જ અર્થનું વાક્ય મહાવીને રાખેલું હતું. 'This too shall pass' - 'આ પણ પસાર થઈ જરો.' આ વિશે વિકનને પૂછતાં તેમણે કહું હતું - મુશ્કેલીઓ જીયારે આવે છે ત્યારે હું વિચાર કરું છું કે 'આ પણ પસાર થઈ જરો.' આથી મુશ્કેલીઓ મને ખળભળાવી મૂકૃતી નથી અને જીયારે સિદ્ધિ અને સંઝતા મળે છે ત્યારે આ વાક્ય મને ગર્વથી દૂર રાખે છે. 'આ સમય પસાર થઈ જરો.' આ એક જ વાક્ય વિકનની જેમ આપણે પણ યાદ રાખીએ તો જીવનની મુશ્કેલ પરિસ્થિતિઓમાં ટકી રહેવાનું બધા મળે છે.

આ ઉપરાંત જે કેદ થાપ છે તે બધું જ ભગવાનની ઈચ્છાથી થાપ છે. ભગવાન મંગલમય છે. બધાનું મંગલ કરી રહ્યા છે. એમની ઈચ્છા માનીને આવેલી હુઃખદાયી પરિસ્થિતિને પણ જો સ્વીકારી લેવામાં આવે તો પછી એ પરિસ્થિતિ હુઃખદાયી રહેતી નથી. આ સંદર્ભમાં શ્રીયમકૃષ્ણાદેવની વાર્તા છે. એક વજ્ઞકર હતો. તે રામનો ભક્ત હતો. બધું જ ચમની

ઈંગ્રાથી ચાય છે તેમ માનીને ચાલતો હતો. એક વખત ચારે તે રામનું બજાન કરતો પોતાના આંગળામાં બેઠો હતો ત્યાં ચોરીનો માલ લઈને ચાર ચોર આવ્યા. તેમના માલનું પોટણું ખૂલ ભારે હસ્તું, તેથી તેઓ કોઈ મજૂરની શોખમાં હતા. એમણે આ વણકરને જોયો અને કહ્યું, ‘ચાલ ડિલો થા, પોટણું લિંધકી લે અને અમે કદ્દીએ, ત્યા ખૂબી જી.’ જેવી ચામની ઈંચા કહીને તે ડિલો થયો. પોટણું લઈને ચોરની સાથે ચાલવા મંજો. એટલાંથાં ચોરોને શોધી રહેલા પોલીસો આવ્યા. ચોરો તો નારી ગયા પણ પોટણા સહિત વણકર પકડાઈ ગયો. એની પણ ચોરીનો બધો જ માલ હતો. એટલે તેને પકડીને જેલમાં પૂરી દીધો. લોકોને ખબર પડી, તો લોકો અરેરાટી કરવા લાગ્યા કે જિચારો, આવો ભોગોલટાક રામનો ભગત. કોઈ દિવસ ચોરી કરે જ નહીં, એને જેલમાં કેમ નાખ્યો? પછી કોઈમાં કેસ ચાલ્યો. ન્યાયાધીશો તેને પૂછ્યું, ‘ખરેખર શું હતું તે હું કહે?’ ત્યારે તેણે કહ્યું, ‘નામદાર, રામની ઈંચાથી હું મારા ધરમાં બેસીને રામનું નામ લેતો હતો. ત્યાં ચામની ઈંચાથી ચાર માલસો પોટણું લિંધકીને આવ્યા. ચામની ઈંચાથી એમણે મને આ પોટણું લિંધકવા કહ્યું. ચામની ઈંચાથી એ પોટણું લિંધકીને હું તેમની સાથે ચાલવા લાગ્યો. ચામની ઈંચાથી પોલીસો આવ્યા અને પેદા ચારેય ભાડી ગયા અને હું રામની ઈંચાથી પકડાઈ ગયો. ચામની ઈંચાથી મને જેલમાં પૂરી દેવામાં આવ્યો અને હવે ચામની ઈંચાથી હું તમારી ચામે ડિલો છું.’ ન્યાયાધીશો જોયું કે આ તો ખરેખર રામનો ભગત છે. આ કદી ચોરી કરે નહીં એટથે તેને છોડી મૂક્યો ત્યારે તે ભજતે કહ્યું, ‘હજૂર, ચામની ઈંચાથી હવે હું છૂટી જયો.’ આ રીતે સુખમાં અને દુઃખમાં કોઈ પણ પરિસ્થિતિમાં ભગવાનની ઈંચાને જ જોવામાં આવે તો મન ક્યારેય વિચલિત થસું નથી. દંકે રિસ્થિતિમાં એસ્વર્થ અને શાંત રહી શકે છે.

વળી, ભગવાન જે કઈ કરે છે, તે મંગલમય જ કરે છે. આપણા ભલા માટે જ કરે છે એ વિશ્વાસ જો દક્ષપણે મનમાં સ્વાપી દેવામાં આવે તો દુઃખ, વિપત્તિ પણ કૃપા

અને આરીવર્દિમાં ફેરવાઈ જ્યા છે. આ સંદર્ભમાં એક રાજી અને પ્રધાનની વર્ત્તા છે. એક દિવસ તલવારની ખારની ચકસણી કરતાં ચાજાની એક આંગળી કપાઈ જઈ ત્યારે પ્રધાનથી બોલાઈ જયું, ભગવાન જે કઈ કરે છે તે સારા માટે જ કરે છે. ‘મારી આંગળી કપાઈ ગઈ એ શું સારું કર્યું? ગુસ્સે પછીને ચાજાને કહ્યું. પ્રધાનના આવા નિષાનથી તેને એટલો બધો ગુસ્સો ચક્કો કે તેણે પ્રધાનને જેલમાં પૂરી દીધો. આંગળીની સારવાર કગવીને પછી ચાજા જંગલમાં શિકાર કરવા ગયો. શિકારની શોખમાં તે તેના રસાલાથી આગળ નીકળી જયો. ત્યાં કેટલાક તાંત્રિકોએ તેને પકડી લીધો અને તેમના અજામાં લઈ આવ્યા. ત્યાં પણ ચાલતો હતો. અને યણમાં નરભાસી હોમવાનો હતો. એ માટે ચાજાને પકડવામાં આવ્યો હતો. રાજ બધી રીતે પોઝ હતો પણ આંગળી કપાયેલી હોવાથી તે બંદિત અંગવાળો હોવાથી તેને છોડી મૂકવામાં આવ્યો ત્યારે ચાજાને પ્રધાનના શબ્દો યાદ આવ્યા કે ‘ભગવાન જે કરે છે, તે સારા માટે જ છે.’ તેને જસ્તુ કે ભગવાને અગ્યાઉથી મારી આંગળી કપાવીને મારા બગાવની વલસ્યા કરી હતી । તે ચાજભણેલમાં પાછો ફર્યો. તુરત જ પ્રધાન પાસે ગયો અને બધી ઉકીકૃત જીજાવી પૂછ્યું, ‘મારી આંગળી કપાઈ એ તો જીણો મારા ભલા માટે જ જસ્તું, પણ તમને જેલમાં નાખીને ભગવાને તમારું શું ભણું કર્યું?’ ‘અરે મહારાજ, ભગવાન બધું દુધાળું છે. મને જેલમાં નાંખીને એમણે મને પણ બગાવની દીધો. જો હું જેલમાં ન હોતો તો તમારી ચાયે હોતો. તમે તો છૂટી જાયા હોત પણ મને હોમી દીધો હોતો । હવે સમજાયું કે ભગવાન જે કઈ કરે છે તે સારા માટે જ કરે છે!’ ચાજાને અનુભવથી આ વાત ભગવાર સમજાઈ ગઈ હતી. આથી ભગવાને જે પરિસ્થિતિમાં આપણાને મૂક્યા છે એ આપણા ભલા માટે હેતુપૂર્વક જ મૂક્યા છે એ રીતે પરિસ્થિતિનો સ્વીકાર કરવાથી દુઃખના તુંગરો અદશ્ય થઈ ત્યાં કૃપાના મહાસાખાએ વહેવા લાગે છે.

□ આધુનિક માનવ શાંતિની શોખમાં ‘મંદ્યી ચાલાર’

## સરોકિનીદેવી એક આદર્શ ગૃહિણી

- કો. શ્રી શરદભંડ લેખક

સરોકિનીદેવી એક આદર્શ ગૃહિણી હતી. એમની નિર્જલક નિર્મિતા અને બ્રહ્મિતી શ્રીપત્રના હૈપામાં ઊડાં અંકાઈ ગયાં. પૌર્ણિકકાળની રાત્રી મધ્યાલગ્નાની જેમ એમજે પણ પોતાના આ તેજસ્વી બાળકને આધ્યાત્મિકતાના પ્રથમ પાઠ ભણ્ણાવ્યા. મીરાંબાઈ, રૈદાસ, કથીરદાસ અને નરસિંહ મહેતાનાં બજનો એ માચડી ગાયા કરતી અને હિમાલયના સંતોની કહાળીઓ પણ સંભળાવ્યા કરતી. રોજ ચારે સૂર્યી વખતે પોતાની માની પદ્મે શ્રીપત્ર લઘાઈ જતો અને વાર્તા કે બજન સંભળાવવા કહેતો. વહાલું મા એને કદ્દિપ નિરાશ ન કરતી. મધુર કઢે એ બજનો પણ સંભળાવતી અને સાધુ-સંતોના છુવનની ઘોકબાધ વાર્તાઓ પણ કહેતી. એ બજનો અને સાધુ ચરિત્રોથી શ્રીપત્રનું હેઠું છલોછલ છલકાતું. મોટા થયા પછી જીવારે પ્રવયનો આપવાનું થતું ત્યારે તેમાં પોતાના વક્તિત્વના ઘટતરમાં અંગલભૂત માનો આ હાળો જાણી ઉદ્દેશો, ‘ગુરુ, આક્રમો અને જિસી સમાજ’ નામના પુસ્તકમાં બહેન વંદનાએ નોંધું છે કે પૂનાના ‘ન્રિક્ષિત મેમ સેવા આશ્રમ’ની મુલાકાતે જીવારે સ્વામીજી ગયા ત્યારે તેમને નાનપણમાં પોતાને સૂવડાવતી વખતે માને ગાયેલું મીરાંબાઈનું બજન પાછ આવી ગયેલું. છુવનના અંતિમ પર્વમાં ભાવદીન નૃત્ય કરતી કરતી મીરાનો દેહ પ્રલુભ સમાઈ ગયો અને પછી એની સારી મૂર્તિ પર લટકેલી જોવા મળી. આ વટનાનું વર્ણન એ બજનમાં આવતું હતું. આ હિવ્ય વિદ્યોપનની ઘટનાના પોતાના ફદ્ય પર પોદ્ય પ્રલાવની વાત સ્વામીજી પ્રવયનમાં કહેતા હતા. પોતાના લાગ્યા બેટાને મા સરોકિનીએ આવા પાઠ લખાવ્યા અને બેટોય એવો પાકયો કે એ પાઠને કદી વીચયો જ નહીં. ‘જે કર સુલાવે પારસ્પુર્સુ, તે જગત પર શાસન કરે’ એ કહેવત ખરે જ બરાબર છે.

બાળપણમાં નાનો ભાઈ રાઘવેન્દ્ર રમતનો બેદુ બનતો અને દાદાના એક વૃદ્ધ આત્મિત અનંતથ્યા તો એનો ચત-દિવસનો સાથી હતા. નેલકંઈ વેકટરાવના હુંબં સાથે અનંતથ્યા લાંબા વખતથી સંકળાયેલા હતા. હુંબના એક સંભ્ય તરીકે જ એમની સાથે સહુ વર્તતા. શ્રીપત્ર, રાઘવેન્દ્ર તથા હુંબના બીજું બાળકો જીવારે રમવા જત્યા ત્યારે તેમનું ધ્યાન અનંતથ્યા રાખતા. અરથી સમુક સાથે એકાકાર થતી બેંં કઢે વહેતી નેત્રાવતીને દિનારે બાળકો મોટે ભાગે રમતાં. અરથી સમુકના વિત્તિજ પર સૂરજ જીવારે હુંબનો ત્યારે દિવસભરની રમત આટોપી બેટાનો સંકેત મળતો પરંતુ બાળકો કોને કહેવાય ? એ લોડા જ એમ રમત મૂકે ? રેતીમાં પોતાના હાથ-પગ દાટીને બેસતાં અને અનંતથ્યાને વાર્તા સંભળાવવા કહેતાં. વૃદ્ધ દાદાજીને ફેરિની ભારત, રામાયન અને ભાગવત-મહાપુરાણમાંથી અખૂટ વાતાઓ લેગી કરી રાખી હતી, જેમાંથી રોજ એક વાર્તા બાળકોને સંભળાવતા. આવા પ્રસંગોએ દાદાજીના સુખેથી લક્ષ્ણની જે સરવાણી ફૂટ્યી તેનું હુંબ પાન કરતાં શ્રીપત્ર શાંત અને મુગ્ધબનીને બેસતો. વાર્તા પૂરી થતાં થતો તો સાંજ ડાંની જતી. વાર્તા પૂરી કર્યા પછી ઘરીબર થોલી જઈને તેઓ બાળકોને પૂજીતા: ‘તમે કોના જેવા થશો ?’ ત્યારે આખોની તેજસ્વી ચમકથી શ્રીપત્રનો ચહેરો જનહણી ઉંકતો અને એનો આખૂટ પ્રત્યુત્તર મળતો કે : ‘હું તો જાણ્યા થવાનો.’ ત્યારે ખડુખડાટ છસીને દાદાજી શ્રીપત્ર સાસુ જેઠીને કહેતા : “અરે, હું તો ‘નુઝિ’ થવાનો નુઝિ !” કન્દા સાખામાં ‘નુઝિ’ એટલે મધુર. એ મેમાળ દાદાને સ્વખે પણ જ્યાલ ક્ર્યાથી છોય કે અવિષ્યમાં આ જ નાનકરો શ્રીપત્ર સાથે જ મોટે સિદ્ધ પુરુષ થવા માટે અસંખ્ય સાધકોનો પણ ઉજ્જળવા

આટે નિર્માણો છે ? પણ શ્રીધર પોતે તો પોતાના કથન અંગે પૂરતો જન્મીર હતો. પોતાની માલતી કોઈને એ વણી વાર ખાનગી વાત કહેતો કે જેખલમાં જઈને એકાંત જુફામાં પ્રાચીન ઝણિઓની જેમ ધ્યાન કરવાનું મરે જ્યુલ ગમે. ઝણિ થવાનો વિચાર અનામાં એટલો બધો ઉંકડ રીતે કામ કરતો કે એક દિવસ સાચે જ એણે કંતાનનું કપું વાંટાયું, ભસ્મની જેમ પાઉડર આખા શરીરે લાગડવોને પછી વ્યાખ્યામસન પર પલાંઠી લગ્ગવીને બેદી અને પ્રાર્થનામન થઈને અંખો બંધ કરીને ભગવાનના આવવાની રાહ જન્મીરતાપૂર્વક જેવા લાગ્યો.

આમ, બાળપક્ષના દિવસો વીતથા ગયા. એક જેન્નથાને આ શ્રીકોદ્ડ રામ આવી જિરાજયા. વખતે દાદીમાં કાવેરીભાઈ ઉત્તર ભારતનાં પવિત્ર સ્થળોએ તીર્થટન માટે ગયાં. યાત્રાએથી પછી કરીને પોતાનાં પુત્ર-પૌત્રો સમાં તીર્થયાત્રાના અનેક પવિત્ર અનુભવોની વાતો વર્ણિવી. દાદીમાનું આ બધું વર્ણન સાંભળી શ્રીપત્રનો પવિત્ર આત્મા રોમાણિત થઈ ઉંઠતો. અંગત વાતચીતમાં સ્વામીજીએ કહું છે કે ગંગામૈયા અને હરિદ્વારની કીર્તિ એમના કાને પડી હોય તેવો પોતાના જીવનનો આ પહેલો જ પ્રસંગ હતો.

જુઘારે મોટા દાદા વેકટરાવ પોતાની દીકરી કાવેરીભાઈ સાચે થોડા દિવસ ગાળવા મદદાસના ‘ક્રિબ્લાદી’ બંગલે આવતા ત્યારે શ્રીધર અને ચાચવેન્ન તેમની સાચે રહેવા કર્યાએક જતા. આવા જ એક પ્રસંગે કાવેરીભાઈએ નાનકડા શ્રીપત્રને દાદાજીને પગે પડવા કહું અને કાનમાં સમજાયું કે એના આ દાદા એ કોઈ સામાન્ય વ્યક્તિ નથી, બલકે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણના સાલાટકારી ભક્ત પુરુષ છે. શ્રીપત્ર તો આ શાખો સાંભળી રોમાણિત થઈ પોતાના જ મોટા દાદામાં પ્રભુના પ્રતિનિધિનાં દર્શન પામી થનગાની ઉંઠ્યો. એ જ વખતે મનોમન એણે સંકલ્પ કરી લીધો કે પોતાના મોટા દાદાની જેમ એ પણ એક દિવસે મહાન ભક્ત થશે અને પ્રભુના દર્શન કરશે.

આમ ને આમ શ્રીપત્રના પણોપવીત-સંકલારનો

પવિત્ર અવસર આવી પડ્યોએ. કુણદેવતા તિરુપતિના ભભવાન વેકટેશના પવિત્ર સ્થળે જનોઈ આપવાના આ પવિત્ર પ્રસંગને ઊજવવાનું કુણદેવતા નક્કી કર્યું. પ્રસંગ હેમબે પાર પડી રહ્યો હતો ત્યારે પછી કરીને વખતે શ્રીધરનું ધ્યાન ત્યાંની એક દુકાનમાં વેચાતી શ્રીરામની મનોહર મૂર્તિ તરફ બેચાયું અને એણે માત્રાપિતાને એ મૂર્તિ આપવા કાલાવાલા કર્યા. માખાપ તો એની આ વિનંતી સાંભળી રાખ થયાં અને તરત જ અને શ્રીકોદ્ડ રામની લાકડાની મૂર્તિ ખરીદી આપી.

પછી તો પૂછ્યું જ સું ! ‘મનોહર વિલાસ’ના

કેન્દ્રથાને આ શ્રીકોદ્ડ રામ આવી જિરાજયા. કુણદેવતાની મૂર્તિની પડ્યે જ આ મૂર્તિને પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવી અને દરેક મહાત્મના તહેવારે તેની પૂજા પણ આર્થાત્. આ પૂજા સાંગ્રોપાંગ રીતે થાય એ માટે શ્રીધર પ્રયત્નશીલ રહેતો અને બધા પાર્મિક અનુશાસનનું એ પાલન કરતો. પણોપવીત-સંકલાર પછી દરેક બ્રાહ્મણ માટે કરિકિયાત એવી સંધ્યા-વંદના કર્યા દિવાય શ્રીધર કદી બોજન લેતો નહીં. રોજ પોતાની શોઈયાઓ, બાઈઓ તથા બહેનો સાચે શ્રીકોદ્ડ રામના શ્રીચરક્રો બેસીને એ પોતાની પ્રાર્થનાયુક્ત પૂજા હરતો. સહૃ સત્યો માટે આ એક રોમાંચક પળ બની રહેતી. શ્રીપત્રનો પૂજા હરાવવાનો વારો આવતો ત્યારે એક અદ્ભુત ઘટના રોજ જોવા મળતી. એ ભગવાન પર હુલ ચગવતો કે મૂર્તિના ભાલે સુગંધી ચંદનનો લેપ લગ્ગાતો. અને દીવો પેટાવતો ત્યારે મૂર્તિની આસપાસ એક જ્યોતિર્મય તેજોવલ્ય વીટળાઈ વણ્ણું અને એના દિવિ ચહેરા ઉપર એક પવિત્ર સ્વિત પણ રાઈ જતું. નાનકડા પૂજારીએ લગભગ રોજ આ અદ્ભુત સજી જોતા અને ઈચ્છરીકૃપાના આ આવિલ્લાવથી આનંદવિભોર થઈ ઉંઠતા. એવા પણ દિવસો આવતા કે મૂર્તિની આસપાસનું તેજકૂડાયું દેખાતું નહીં, ત્યારે સૌના વિખાદનો કોઈ પાર રહેતો નહીં અને

મૂર્તિની આસપાસના વર્ણણમાં દિવ્ય તેજનો ગળહણાટ જોવા તેમો લાંબા વખત સુધી એકીટો ટગર ટગર જોવા કરતા. તેવા વખતે શ્રીધર માગળ આવીને સહુને કહેતો કે આપણાથી કશુંક અથડિત કાર્ય થઈ ગયું હશે અથવા તો આપજી નક્કી કોઈ બેદરકારી હશે એટલે ભગવાન નારાજ થયા છે, માટે ચાલો આપણે પ્રભુ પાસે સાચાંગ દડવત્ત પ્રકામ કરીને આપજી ભૂલો માટે અંતરના ઉડાકાપૂર્વક અને પ્રેમપૂર્વક કામા યાચીએ. આમ કહીને એ પોતે બે હાથ જોડીને પ્રભુ પાસે લાંબો થઈ પ્રકામ કરી પોતાની ભૂલોને માફ કરી કરીવાર પેણું તેજવર્તુણનું દર્શન આપવા પ્રાર્થના કરતો. અને વાહ! ફરી એ જગળહણાટ અને તેજવર્તુણ ચમકી ઊંઠું.

એક જૂના ખડિયાળના ખોખામાંથી શ્રીધરે ભગવાન કોઈ ચામ માટે એક રથ બનાવ્યો. પોતાના ચામણને એ રથમાં બેસાડીને આંબાવાડિયામાં એ કુમાવતો. આવી રથયાત્રાના અવસરે આ નાનકડા ભક્તાનું દદ્ય દિવ્ય ચેતનાથી જીવાઈ જતું. ટેલીક વાર તો પોતે ઘ્યાનસ્થ મુદ્રામાં બેસી જઈ દહ્યાપૂર્વક જાહેર કરતો કે 'હું તો યોગી એવાનો છું.' ધરમાં ભાલું નામનો એક વૃદ્ધ નોકર હતો, જેને ખાતરી થઈ ગઈ હતી કે શ્રીધરમાં કાંઈક અલીકિક શક્તિ હતી. શ્રીધરના હસે ચરણમૂત્ર વેવા માટે એ હંમેશાં આતુરતાપૂર્વક રાહ જોતો. શ્રીધરના હસે મળેલા આવા ચરણમૂત્રથી જ પોતાના પેટનો લર્હી રોગ ચારો પઈ ગયો હતો એવી એની નિષ્ઠા બની ગઈ હતી. આમ, ધરના નાના-ઓટા તમામ સંભ્યને આવા કાંઈક ને કાંઈક અનુભવ થઈ ચૂક્યા હતા, જે આ નાનકડા શ્રીધરની અસાધરણ પવિત્રતાના ઘોટક હતા.

શ્રીધરના વક્તિત્વમાં જ આમ ભાવિ શિદ્ધ થવાનાં એપાણ હત્તો, પરંતુ પોતાના રોજબરોજના છુંબનમાં એ સર્વસામાન્ય તહુરસ્ત બાળકની જેમ વર્તતો. એને નિર્દોષ મજાક કરવાનો ખૂબ શોખ હતો. ટેકરીએ અને શિનારાઓ પર ચરી જીવામાં એને અનેરો આનંદ

આવતો. એ એક કુશળ તરદીયો પણ હતો. એક વખત એશે પોતાનાં માલતી કોઈને દૂષ્ટાં બગાવી પજી લીધાં હતાં. એને બધાં જ પ્રાક્તિએ જમતાં અને એમના તરફ એ માયાજી વર્તન દાખવતો. દસ વર્ષની નાની વયે પજી એનામાં ગજબની વિવેકબુદ્ધિ હતી. એક વાર એના નાના-નાની આખા કુંઠને રજાઓ માણવા બેંગલોર લઈ ગયાં હતાં ત્યાં એક વખતે ધરના વડીલો જ્યારે બધાર કામે ગયા હતા, ત્યારે બધાં બાળકોને લેજાં કરી તેમનાથી જીઝ્યે-અજ્ઞાઝ્યે ચતી ભૂલો અંગે ચર્ચા કરી અને છેવટે બધાંને વડીલોની માફી માગવા માટે તેવાર કર્યો. આમ, એની વાતથી પ્રેરાઈને બધાં બાળકોએ સ્નાન કર્યું અને વડીલો જ્યારે પણ આવ્યા ત્યારે લીના કપડે જ લાંબા થઈ ને વડીલોને પ્રકામ કરી માફી માગી. વડીલોએ બાળકોના આ વ્યવહારને ખાસ અનુમોદન ન આપ્યું અને ધોડોક હપકો પજ આપ્યો. પરંતુ આ ઘણા પરથી શ્રીધરના વિવાર અને વર્તનમાં જે વિરિષ પાર્મિકતા હતી તે પ્રગટથતી હતી.

બાળક તરીકે શ્રીધરને છુંબન પ્રત્યે આપાર પ્રેમ હતો. નિર્દોષ મસ્તી-તોફાનોનો એ ભરપૂર આનંદ હેતો. અભિનય દ્વારા બીજાની નક્ષત્ર કરવાનું એને ખૂબ ગમતું. ચાચે જ એ કુશળ અભિનેતા હતો. એના બેંગલોર-નિવાસ દરમાન એક પ્રિસ્ટી વડીલ જે હંમેશાં નાટકો ભજવ્યા કરતા તેઓ નાનકડા શ્રીધરને નાટકમાં ભાગ વેવા આપ્યું કરતા. આમ, એની ઉમરનાં અન્ય સર્વસાધારણ બાળકોની જેમ, શ્રીધરને પજ છુંબન, પ્રકૃતિ અને કળા ગમતી પજ એ તોફાનો - રમતોની સાથેસાથ એનામાં એક ચોક્કસ પ્રકારની ઊરી ગંભીરતા હતી, ચાચા-ઓટા અંગેની એક અસાધ્યારક્ષ પ્રતીતિ હતી અને ઊરી પાર્મિક ઉત્સુક ઉત્કટતા હતી. આ બધાંના લીધે બીજાં બાળકોથી એ જુદી પડતો. દાદીમા સૌન્દરમા પોતાના પૌત્રોને આધ્યાત્મિક સંસ્કાર આપવા બધી જ સંભાળ ચાખતોં. બેંગલાદેવીના સુપરસિદ્ધ મંદિરે એ બધાં બાળકોને લઈ જતો. મનોહર વિલાસમાં એક બદ્ય ઓરડો હતો, જેમાં

એ અવારનવાર હિંકીતન તથા વ્યાખ્યાનો ગોકુલનાં. શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાના સાધારિક પારાયણ માટે પ્રખ્યાત પંડિતોને તેઓ નિર્માણ પણ આપતાં. શ્રીધર આ બધી પ્રવૃત્તિઓમાં ઊરી રસ દાખવવા બહલ જાહીતો હતો. આવા જ એક હિંકિથાના પ્રસંગે એકો પંડિતજી પાસેથી બે જાહીતી હૃપક કથાઓ સાંભળી, એક વાર્તા તો પેલા દેકુની. એ સાપના મૌખાં પ્રત્યક્ષ મૃત્યુનો કોળિયો થઈ રહ્યો હતો ત્યારે પણ તેવી કઠેકટીની પળમાં એક માધી એના પર ઊડતી ઊડતી આવી તો એને જાઈ થેવા માટે એકો આપણ મારી. સંસારમાં લપેટાયેલા જીવોના સ્તરભાવની વાત આ હૃપકમાં વસ્તાયેલી છે. બીજી વાત ચાંદના રાતે ફરવા નીકળેલો એક માઝસં કૂતુામાં પરી જીય છે. અખનાંથે કૂતુાની ભીત પર કૂટી નીકળેલી એક ડાઢને પકડી લઈ એ અખર લટકે છે. આ છોડવાને લપેટાઈને પડેલો એક સાપ ધીમે ધીમે એના તરફ આવી રહ્યો છે, એ જ વખતે પેલા માઝસંનું ધ્યાન ઉપર જીય છે તો કૂતુાની ધાર પરથી એક વાય એની તરફ તકીને ઊભો છે, એ માઝસંની નજર નીચે જીય છે તો એક માર પોતાનું મોણીને એને જાળી જવાતેયાર દેખાય છે. આ ભધા સંજોગો વચ્ચે અચાનક કૂતુા પરના જાડ પરથી એક મધ્યપૂડામાંથી મધ્યનું એક ટીપું નીચે પડે છે તો પેલો જીવન અને મૃત્યુ વચ્ચે જાળુંબતો માઝસ મધ્યના પેલાં ટીપાંને જીવના પોતાનું મો

ખોલે છે. સંસારની ભયાનકતા અને જીવોની વિશિષ્ટ મનઃસિધ્યનિ હર્ષાવતો આ બાજે રસિક દાખલો છે. શ્રીધરના ચિત્ત પર આ બંને બોધકથાની લારે ઊરી અસર પડી.

આમ, શ્રીધરના મનોદર વિશ્વાસમાં વીતાવેલા દિવસો, જતજીતના અનુભવો, વિચારો અને આચારોથી વીટળાયેલા હતા. હિંકતમાં તો એ દિવસોએ સંસ્કરોનું સાચે જ એવું પારણું સુધ્યાયું, જેમાં શ્રીધરનું અંતરવ્યક્તિત્વ જીવી ઊદ્ધું અને આવનાચ ભવિષ્યની અંકાનારી રેખાઓને અનુરૂપ તૈયાર કરતું થયું. એના ચિત્તમાં હંમેશાં ઉમદા વિચારો વેગયેલા રહેતા. પોતાના ગઢન અંતરતમમાં ઝુંદેલ તરફથી મળેલાં આ ભધાં જ ચેતનવંતા આંદોલનો તથા સંદર્ભોને શ્રીધરમાં પડેલા સંતતને સંબરી ચાખ્યાં. આમ, પ્રારંભથી જ ચિત્તની બોય જીવો તૈયાર થઈ રહી હતી. ભલે તે વખતે એનું ઊજજવણ ભવિષ્ય લોકનજરે ન પણું હોય પણ એના કદમ્બના ગેલી પ્રદેશમાં તો એ નાનપણથી જ પ્રકટ થઈ ચૂક્યું છતું. બી વવાઈ ચૂક્યું છતું. એનાં અંકૂર કૂટવા, તથા ધીરે ધીરે ચોમેર ફેલાઈ જઈ અસંખ્ય ઘાડેલા-પાડેલા જીવનસાધકોને એમના પોરીમાર્ગ પર છાંયારો પાથરવા ફળીકુલીને વિશ્યાળ વાય હવે એ તો કેવળ સમયનો પ્રશ્ન હતો.

□ ‘કરુણાસાગર ચિદાનંદ’માંથી સાલ્માર

### શિવાનંદ આશ્રમ (અમદાવાદ)ના આગામી કાર્યક્રમો

- તા. ૧૧-૧૨-૨૦૧૭, સોમવાર થી તા. ૩૦-૧૨-૨૦૧૭, શનિવાર સુધી ઉછ્બો આવારસીય પોગરિશક તાલીમ શિખિત. (તા. ૩૦-૧૧-૨૦૧૭ પૂર્વે નામ નોંધાવવું જરૂરી.)
  - શ્રીમદ્ હેલી ભાગવત કથા: શ્રી શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ ખાતે તા. ૨૪-૧૨-૨૦૧૭, રવિવાર થી તા. ૩૦-૧૨-૨૦૧૭, શનિવાર સુધી.
- કથા સમય: દરરોજ કથોરે ૩.૩૦ થી ૭.૦૦ વાગ્યા સુધી નવચંદી ઉવન: તા. ૩૧-૧૨-૨૦૧૭,  
 રવિવાર સમય: સવારના ૭.૦૦ થી બપોરના ૧૨.૪૫ સુધી.  
 (આસપીઠ પર પૂજ્ય શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ બિચારણે.)

## કઠોર કર્મચારીનું રહસ્ય

- શ્રી સ્વામી ચિદાંબરામ

સ્વામીજી જ્યારે વ્યક્તિગત સાથે સહિય સેવા અને પરોપકારનો આગ્રહ રાખે છે ત્યારે તેઓ જોતે પક્ષ ભરાબાર તે તથને પોતાના જીવનમાં ચરિતાર્થ કરે છે. તેમના જીવનની એક પક્ષ કાણ વ્યર્થ જતી નથી. તેમણે આણસનું તો નામ જ સાંભળ્યાં નથી કે જેવી રીતે નેપોલિયન પક્ષ 'અસંભવ' શબ્દનો અર્થ જ્ઞાનતો ન હતો. ડેટલીય વાર તેઓ કહેતા હતા - "એક દિવસ માટે ચોવીસ કલાક પૂરતા નથી. પ્રત્યેક કાણ અમૃત્ય છે. એક પક્ષ કાણને બરાબાદ ન કરવી જોઈએ. રાત્રીર અને મનને કામમાં રોકી રાખવાં એ જ આધિ અને વ્યાખ્યાનોથી મુક્ત પવાની સંજીવની-જરૂરીબુટી છે. અનિયમિત જીવન અને આણસ જ પ્રત્યેક ખોટાં કામોનું મૂળ છે." માટે જ સ્વામીજી બેન્ઝામિન ફેન્કલિન અને સેમ્પુઅલ સ્પાઇલ્સની જેમ એક નિયિત દિનગર્યાં અનુભાર પ્રત્યેક નિયિત કાર્યને તેના નક્કી કરેલા સમયે જ કરતા હતા. બિન્ન બિન્ન કાર્યોમાં વસ્તુ સંચારના લોકોને તેઓ આ પ્રકારનો જ અભ્યાસ કરવાની ગ્રાર્થના કરતા હતા.

નિયિત દિનગર્યાંનો આ સિદ્ધાંત જ્યાં એક તરફ વધુ અને સતત કાર્યનિરત રહેવાનો અવસર આપે છે અને સ્વિરતા લાવે છે ત્યાં બીજી તરફ હેતુ વગરના જીવનના વય તરફથી પક્ષ ભાવાવે છે, જોકે સ્વામીજી તેમના મૂળ સ્વભાવે પરંપરાઓ અને મિથ્યા ઔપયાદિકાર્થી રિચુલ છે, છતાં તેમનામાં દુર્બળતા અને અનિયિતતા તો લેખાગ્રાન નથી. નિર્દેશ રૂર્દિદાયક પ્રવૃત્તિને તેઓ સ્વિરતા અને દ્વારાહિત શાંતિથી સાચની રાખે છે. તેઓ પ્રસંગતાપૂર્ણ પરંપરા વગરના છે, છતાં તેઓ અહિજ અને ગરિભામય છે. આ ત્યારે જ સંભવે જ્યારે તેમના સમય અને કાર્યોમાં ક્યાય શિથિલતા ન હોય.

અસફળ તો તે જ પુરુષ થાય કે જેના જીવનમાં

અનિયિતતા હોય. તેમના વ્યવહારમાં જે શાંતિ અને પ્રવૃત્તિ અભિવ્યક્ત થાય છે તે તેમના પૂર્વ-નિયોજિત નિયિત અને ચોક્કસ વ્યવસ્થિત દિનગર્યાંનું જ પરિણામ છે. આવી વ્યવસ્થિત દિનગર્યાં સમજ પ્રમાણ અને જીતેજનાને પ્રભાવકારી રીતે દૂર રાખે છે તથા જીવનને શાંતિ અને અરિમા પ્રદાન કરે છે, જે કાર્યક્રમ અને સિદ્ધાંત વગરના અનિયિત તથા અરાજક જીવનમાં સ્વભાવમાનાંછે.

જરેખર સમય ખૂલ જ ધોડો છે, જેમાં દૈનિક જીવનના આચારાદામાં પરોવાયેલો સાધારણ માનસ સમયના અભાવના કારણે સેવાનાં કાર્યોને ન પક્ષ કરી શકે પરંતુ જે તે પોતાના કાર્ય-વ્યવહારને સુધ્યવસ્થિત રીતે કરેતો તેને સત્તવદે જણાશે કે અજ્ઞાતાં જ વધુ પડતો સમય વર્ષ અને બરાબાદ જ બઢી રહ્યો છે. સમયના સદ્ગુપ્યોગમાં જ જીવનની સફળતા સમાયેલી છે. સમયનો સદ્ગુપ્યોગ જરેખર મહાવનો છે જ અને આ વિશ્વમાં પોતાનાં દુઃખને દૂર કરવા માટે તથા પારમાર્થિક સેવાઓ માટે જેટલો પક્ષ પ્રયત્ન કરવામાં આવે તેટલો ઓછો જ પડશે. તમો તમારા દૈનિક જીવનનો જે સમય તમારા શિક્ષણ, નોકરી-ધર્મો કે અન્ય કાર્યો માટે, આવવા-જવા માટે રેલ, ટ્રેન કે બસમાં બેસીને બારીમાંથી બહાર ડોકિયું કરીને જોવામાં કે ઊંઘવામાં વતીત કરતા આવ્યા છો, હવે જાગૃતપક્ષો તે બધો જ સમય પોતાના વ્યક્તિગત જીવનના આત્મવિકાસ અને આત્મઉન્નતિ માટે વાપરી શકાય.

આવી જ રીતે બપોરના ભોજનનો સમય પક્ષ કારણ વગરની વાતો કરવામાં ગુમાવવો ન જોઈએ. આટવું જ માત્ર નહીં; પરંતુ ઘોડાગાડી, બસ વગેરેની પ્રતીક્ષાના સમયે પક્ષ મનુષ્ય સહેલ અર્થહીન વિચારે અથવા તો વિતાના બક્કરમાં ફર્હા કરે છે. આ નિવારી

શક્તિ તેવી બૂરાઈને રોકવી જોઈએ અને અસફળતા, ફુર્ભણતા, ફુખ અને વસુનના મુદ્દમાં વિજય ગ્રાપ્ત કરવા માટે સેવા દ્વારા સમયનો સહૃપથોગ કરવો જોઈએ. આ આમતેમ નાના-ગોટા છૂટક સમયનો વર્ષ જે અજ્ઞાતાં જ વર્ષ ચાલ્યો જાય છે તેનું ચાવધાનીપૂર્વક નિયમન કરીને સહૃપથોગ કરવો જ પડે.

જેવી રીતે સંપૂર્ણ સંવર્ધમાં સેનાની ભરતી કરીને તેમનાં આજ્ઞામજા અને રક્ષા માટે અસા-શાસનો સંગ્રહ કરવામાં આવે છે, અને તેમને ચાકસૂફ ચાખીને કે આવશ્યકતા અનુસાર ઘણીને ચમકાવવામાં આવે છે તેવી જ રીતે સફળતાના ઈચ્છુક મનુષ્ય પોતાની સફળતા માટેનાં સાધનોનો સંયમ કરવો જોઈએ અને છુવનની પ્રત્યેક કષેત્રે તેનો પૂરેપૂરો લાભ ઉકાવવો જોઈએ. પ્રત્યેક દિવસ અજ્ઞામોદ છીપ ચામાન છે કે જે છુવનસંહિતાની કાણધારામાં પ્રવાહિત થઈ રહ્યો છે. પરિશ્રમી વ્યક્તિ, જેને સમયના મૂલ્યનું હ્યાન છે અને પૂરેપૂરી ચાવધાની સાથે તે તેનો ઉપયોગ કરે છે; સત્તવરે જ છીપને પાણીના પ્રવાહમાં વહી જતાં પૂર્વે જ તેને ખોલીને અજ્ઞામોદ મોતીને ગ્રાપ્ત કરીને તેનો પૂરેપૂરો લાભ લઈ લે છે. જ્યારે આનાથી વિદુદ્ધ સમયને વર્ષ જુમાવવાવાળી વ્યક્તિ આ અજ્ઞામોદ મોતીને સંદર્ભે માટે ગુમાવી બેસે છે.

દરરોજ અને દર વર્ષ આવી રીતે વર્ષ જુમાવેલા દિવસો લોખાંડની કરીઓના રૂપમાં એક સાંકળ બનાવે છે, અને એક અસાવધાન વ્યક્તિના છુવનને બંધનમાં બાંધી દે છે; જ્યારે આનાથી વિદુદ્ધ એક પરમાર્થનું છુવન અમોદ મોતીઓની માળાના રૂપમાં પોતાના છુવનગદાતાનાં ચરણોમાં સમર્પિત થઈ જાય છે.

જે વ્યક્તિનો સ્વામીઝના સંપર્કમાં આવેલ છે, તેમાના કેટલાક લોકોને સ્વામીઝને પોતાના આદર્શ માનીને તેમના છુવનમાંથી પ્રેરણ લઈને પ્રતિકલનના સહૃપથોગના પથને સ્વીકાર્યો છે. એમાં સંશય નથી કે આમ કરવાથી તેમના છુવનમાં તેમનું હિત જ થયું છે. અહીં આ ગ્રાકારનું ઉદ્દેખનીય ઉદાહરણ દિક્ષિના વક્તિથી

શ્રી દાર્દિકાનાથ જીંગન છે; જેમણે પોતાના ઉદ્ધાર માટે પોતાના છુવનની પ્રત્યેક કાંનો સદ્ગુપથોગ સફળતાપૂર્વક કર્યો છે. એક લોકપ્રિય માનસશાસ્કી તેલ કાર્નેગી પજ્ઝ આગ્રારના અભ્યાસ ઉપર ભાર મૂકે છે.

શ્રુતિજીતાના માર્ગ અગ્રસર જાપુને પરિશ્રમપૂર્વકના અભ્યાસથી અવશ્ય જ ચમત્કારિક લાભ થશે. મનુષ્ય સમયની કરકસરનું એટલું ધ્યાન ચાખે કે તે પેણી ચાંચાગ વ્યક્તિની જેમ કહી શકે હોયા મેં સાફ-અનિટ્રેઝી હીરાથી જડિત એક સ્વર્ણિમ કલાકને વેડફી નાખ્યો છે.

સમયના લાભદાયક ઉપયોગ અને તેના સંરક્ષણ ઉપર આટલો ભાર આપવાનું વિદ્યાસા ફળ ‘આધ્યાત્મિક-દાયરી’ના રૂપે સાર્વક વધુ છે. આ આખસ, ઉદ્દેશ વગરના છુવન, દીર્ઘસૂત્રતા જેવા ચોરથી દૂર ચાખીને સમયવ્યાપ ઉપર પ્રભાવસાબી અંકુશ ચાખે છે. સ્વામીઝને આ આધ્યાત્મિક દાયરી ચાખવાના અસંખ્ય લાભની રૂપી કરતાં કહેલું છે - ‘દૈનિક દિનબર્ધાની નોંધની આ આધ્યાત્મિક દાયરી જેવો આપણો બીજો કોઈ પજ્ઝ સાચો મિત્ર, વિશ્વાસપાત્ર શિક્ષક કે જુરુ નથી. આ તમને સમયના મૂલ્યનું ભાન કરાવે છે. આનાથી જ તમોને કલાકાંપ કાર્યોમાં તમે કેટલા સમયનો ઉપયોગ કર્યો છો તેની સભાનતા રહેશે. જો તમો આ દાયરીને દરરોજ નિયમિત રીતે સાચી રીતે લખતા રહેશો તો તમો છુવનની કોઈ પજ્ઝ કાંને અનાવશ્યક કાર્યોમાં વર્ષ નહીં જુમાવો. ત્યારે તમો સમયના મહાત્વને સમજ શક્યો અને તેને હાથમાંથી સરીજવા નહીં દો.

ધ્યાનમાંથી ધૂટેલું તીર અને મોકામાંથી બહાર આવેલા શબ્દોની જેમ વીતેલો સમય પાછો આવતો નથી. સ્વામીઝના મહત્વક્રમો આ વાત સંદા માટે સ્વાધી રહી. જેમ કે તે તેમની અમૂલ્ય કૃતિ ‘છુવનમાં સફળતાનું રહસ્ય’ (Sure ways for success In છુવનમાં) લખે છે - ‘ખરેખર, સમય અજ્ઞામોદ છે.

વીતેલો સમય પાછો ધાર્થમાં નથી આવતો. કણની જતિ બહુ તીવ્ર છે. આપણું જીવન પ્રતિપણ મૃત્યુના ખૂબ તરફ ચર્ચી રહ્યું છે. સદ્ગુરુજીની રાખો કે જીવારે ઘડિયાળ ટકોરા વાયરે છે ત્યારે જીવનનો એક કલાક ઓછો થઈ જાય છે. પરિભેના લોકો ઠીક જ વિચારે છે કે કાળ તે તીવ્ર ગતિથી દોડતા વૃદ્ધ સમાન છે જેના માથામાં હવે આગળના ભાગમાં થોડા જ વાળનો ગુંજો બચેલો છે.”

કાળ અને ભરતી તથા એટ-આબને એક એવી પ્રભળ શક્તિઓ છે કે જેને કઢી રોકી શકાયાં નથી કે માનવના ઈજ્ઞા પ્રમાણો તેને પાછાં પણ વાળી શકાયાં નથી. માટે જ સ્વામીજીએ, “તરત જ (હમજાં જ) કરો” (D.I.N. - Do It Now) નો સિદ્ધાંત અપનાવ્યો છે. જે કાર્ય આવતા મહિને કરવાનું છે તેને આજે જ કરી દેવું જોઈએ. જેને કાલ માટે રાયંનું છે તેને આજે અને હમજાં જ કરો. ધાર્થમાં લાખિલું પ્રત્યેક કાર્ય સત્તવે પુરું કરવું જોઈએ. મૃત્યુ પોતાના આગમન સમયે તેથાર રહેવા માટે તમને જજ્ઞાવીને આવતું નથી. જીવન શક્તિઓ અને સમય વહી રહ્યો છે. ઊંઠો, જીવો અને આત્મસાધાત્કાર કરો.” સ્વામીજીનું આ સંક્ષિપ્ત આધર્યા વાક્ય છે, જેને તેઓ પથ-પ્રર્દ્ધન માટે આવેલા જિજ્ઞાસુઓ સમજી અવસ્થ્ય પ્રસ્તુત કર્યા વાંચે નથી રહેતા.

કોઈ એક પ્રસંગે જીવારે કોઈએ પોતાના જીવનનું નવનિર્મિત નન્દકના ભવિષ્યમાં કોઈ એક તિવિધી પ્રારંભ કરવા માટે કહું તો સ્વામીજીએ આવેશમાં આવી જઈને કહું “એનું ન કહો- ‘કાલ’ની જ્ઞાના તો મૂર્ખ લોકો કરે છે. ‘કાલ’ ક્યારેય આવતી નથી. દિવસ, માસ, વર્ષ આમ જ વ્યતીત થતાં જરો અને સ્વર્ય જીવન પણ અણાન્તાવથી વર્થ ચાલ્યું જરો માટે આ જ શક્ષાંખી પ્રારંભ કરી દો.”

આ બહુ મોટા મહાત્માની વાત છે કે સ્વામીજી સંયાચી તથા અનેક દિશિથી અહેત વેદાંતના સાહિત્ય વ્યાખ્યાકાર હોવા છતાં આ દૈનિક આધ્યાત્મિક પ્રયરી, દિનસર્વ, સ્વ-નિર્મિત અને જીવનની સંજગતા ઉપર આટલું બળ આપે છે, જીવારે માયાવાદીની દિશિમાં આ

શરીર, આ લીડિક બ્યાલાર અને એટલે સુધી કે આ સમગ્ર જગત જ મિથ્યા છે. તેની પાછળ એક વિશેષ કારણ છે. ખરેખર આધ્યાત્મિક જીવનના મહિમામણી ગરિમા, ભવ્ય પરમોદ્ધતા તથા ઉચ્ચતમ નાતા જ અતિમ અહેત ચિદ્ધિ છે. વેદાંતિક અનુભૂતિની આ અતિમ સીમા છે. માટે આ વિષય સાધારણ મનુષ્યની વાદ્યાતુરી અને કલ્યાણ માત્ર જ નથી. અનુશાસનબદ્ધ અને નિયમિત જીવન દ્વારા જ વિકિતના બુદ્ધિ અગ્નાય સત્યને પ્રાપ્ત અને આત્મસાત્ત્વ કરી શકે છે.

સ્વામીજીનું વિશેષન કરી બાળકોનો જેલ નથી. અહેતાના સંકીર્ણ અસ્તિત્વ-ચક્રથી મુક્ત થવા માટે જીવનના પ્રત્યેક કાણને, પ્રત્યેક વિતા-વૃત્તિને, પોતાના વિકિતિત્વની પ્રત્યેક શક્તિને દૃક્તપૂર્વક રે તરફ અગ્રસર કરવી પડે. એક ઉલ્કટ જિજ્ઞાસુ માટે મુક્તેલીઓ અને બાધાઓ મોહું ખોલીને ઊભી છોય છે. અનુશાસનની પ્રત્યેક કાણ પ્રત્યેક કદમ ખૂબ જ બ્યાલારિક હોવાં જોઈએ. સેદ્ધાંતિક જ્ઞાન પ્રેરણ આપી શકે છે અથવા તો માર્ગદર્શન પણ આપી શકે છે; પરંતુ દૈનિક જીવનની સાધારણનો નિત્ય અન્યાસ જ કુમશઃ ધીરે ધીરે સિદ્ધાંતને સાચું રૂપ આપી શકે છે. તેઓ કેટલીયે વાર કરે છે કે યોગની સીરીનાં પગથિયાં એક-એક કરીને ચક્કવાં પડશે અને આ સાધારણમાં સતત જાગૃતિ, શક્તિનું રસ્તા તથા સમયનો સહૃપયોગ ખૂબ જ મહાત્માનાં છે.

□ “પ્રકારાયુંજ માંલી સાભાર

આનંદ તમારું સાચું સ્વરૂપ છે. તમો અહીં રડવા હુંખી થવા કે ભયનીત થવા નથી આવ્યા. તમારો સાચો સ્વરૂપને ઓળખો. હિંય, ભવ્ય અને શાશ્વત વિરંતન આનંદ એ તમારું સાચું સ્વરૂપ છે.

- સ્વામી આધ્યાત્માનંદ

## નારેશ્વરનો નામ - શ્રી રંગ અવધૂત મહારાજ

- શ્રીમતી રૂપા મજમુદાર

શ્રી રંગ અવધૂતનું મહારાજનું બાળપક્ષનું નામ પાંદુરંગ વળામે. તેમનું પ્રાગટ્ય તા. ૨૧-૧૧-૧૮૯૮ના રોજ ગુજરાતના ગોધા શહેરમાં થયું. તેમના પિતાનું નામ વિકલ પંત અને માતાનું નામ રુક્મિણી. તેમના જન્મ સમયે ગોધરામાં ખેડે ચાલતો હતો, તેથી નવ-દસ દિવસના ભાગને માણાપે ગામ છોડી જંગલમાં વાસ કર્યો હતો. પાંદુરંગ માંડ પાંચ વર્ષના થયા ત્યારે એમના પિતાનું અવસાન થયું પણ માતા ઈશ્વરશાસ્ત્રાળું અને ડિમતતવાળાં હતાં. તેઓ આંક વર્ષના થયા ત્યારે તેમને મહારાજ્ઞના પોતાના મૂળ વતનમાં લઈ જઈ માતાએ જનોઈ અપાવડાવી અને તીર્થયાત્રા પર લઈ જયાં. મહારાજ્ઞના તીર્થસ્થાનોનાં દર્શન કરતાં તેઓ કોણપુર આવ્યાં. કોણપુર તો ભગવાન દસ્તાવેયની બિલાબૂમિ. પાંદુરંગના મનમાં ભગવાન દસ્તાવેયની છબી જાગી ઉઠી. મન વૈગ્યાખ્યાવનાથી બસાઈ ગયું. દસ પ્રભુના વિદ્યારો કરતાં તેઓ નિઃમાં પડે છે, ત્યાં એમને સ્વભન આવ્યું. સ્વભનમાં એક તેજસ્વી આકૃતિનાં દર્શન થયાં અને એ આકૃતિ એમને કહે છે: ‘પોથી વાંચ ! પોથી વાંચ !’ પાંદુરંગની આંખો ઉધરી ગઈ. એ ચારે બાજુ નજર કરી જુઓ છે તો ક્યાંચે કોઈ નથી, પણ પેલા ‘પોથી વાંચ’ શબ્દો એમના દદ્યમાં અંકૃત લઈ જયા. કેટલાંક વર્ષ પછી જ્યારે તેઓ હાઈઝ્લુલમાં બજીતા હતા, ત્યારે એમના મામા એમના હરે આવ્યા. મામા એમની માતાને કહે, ‘બહેન, માચથી હવે નિયમ સાચવી પોથીનો પાઠ હતો નથી. કોઈ નિયમિત પાઠ કરનાર મળે તો મારે પોથી દઈ દેવીછે.’

પાંદુરંગ, ‘પોથી’ શબ્દ સાંભળ્યો અને સ્વભનનો આદેશ યાદ આવ્યો અને એમણે મામા પણ પોથી આગળી. આ પોથી ગુરુચરિત્રની પોથી હતી, જે એમના મામાને

શિરવીના સંત સાંદીભાલાએ આશીર્વાદરૂપે આપી હતી, પોથી મળતાં એમના આનંદનો પાર ન રહ્યો. એમને ખાતરી થઈ ગઈ કે કોઈ અગણ્ય શક્તિ તેમના જીવનનું પડતર અને માર્ગદર્શન કરી રહી છે.

પાંદુરંગ ભજવામાં હોશિયાર હતા. સંસ્કૃત અને અંગેળા ભાગ પર એમનો સારો કાણૂ હતો. પાંદુરંગ પણ કોલેજની ફી ભરવાના પેસા નહોતા. મનોમન નિષ્ઠય કર્યો કે કોઈ પાણે હાથ લાંબો કરવો નથી. હું ભજું એવી ઈશ્વરની ઈચ્છા હશે તો એ હિન્દી વ્યવસ્થા કરશે. બન્નું એવું કે ફી ભરવાના છેલ્લા દિવસે કોઈ અજ્ઞાનો માણસ એમનું નામ પૂછતો આવ્યો અને પોતે તેમની માતા પણ એવી ઉછીના લીધેલા પેસા પાછા આપવા આવ્યો છું એમ કહી દોકસો રૂપિયા એમના કાણમાં મૂક્યા. ગ્રલુની કૃપાનો આ પરચો જોઈ પાંદુરંગની બ્રહ્મ બળવતર બની. ભજવાની સાથે આધ્યાત્મિક માર્ગની એમની સાધના વેગણી ચાલતી હતી. સત્યસંગનું એમને વેદું લાગ્યું હતું.

મહાત્મા ગાંધીજીએ સ્વરાજ્ય માટે અસહકાર અને સત્યાગ્રહનું આંદોલન શરૂ કર્યું તેમાં તેઓ જોગઈ ગયા હતા. ગુજરાત વિદ્યાપીઠના સ્નાતક થયા પછી અમદાવાદની એક ચાર્ટ્રીય શાખામાં શિક્ષક બન્યા હતા. શિક્ષક તરીકે વિદ્યાર્થીઓમાં તેઓ ખૂબ જ પ્રિય હતા. નોકરી દરમાન પણ તેઓ સાંદુ-સંતોનું સાંનિધ્ય કેળવતા અને પોતાની એકાંત સાધનાને આગળ પણવતા હતા. તેમને કેમ ‘પોથી વાંચ’નો આદેશ મળ્યો હતો તેમ હવે બીજો આદેશ મળ્યો, ‘દસપુરાજનાં ૧૦૮ પારાયણ કર !’ તેમને અગ્યાનક ભરુયમાંથી એ ગ્રંથની હસ્તપ્રત મળી. તેમજો નોકરી છોડી દીધી. તેઓ મુખ્ય ગયા. તેમના રોમેરોમભા ‘દસ ! દસ !’નો જીવ

ચાલતો હતો. તેમજો હિંદીમાં ‘હતાશક’ લખ્યું અને સંસ્કૃતમાં ‘હતશરણાશકમુ’ લખ્યું. આ બંને કાવ્યમાં તેમજો પોતાનું નામ ‘રંગ’ લખ્યું છે.

પંડુરંગ સાંદીખેડના સંત પૂર્ણિવાલા દાદાના દર્શને ગયા. બાબાએ તેમને નર્મદાટે એકાત્માં રહેવાનું હતું. હવે બ્રહ્મચારી પંડુરંગ નર્મદા ડિનારે ગ્રામીન શિવાલય નારેશર આવીને વસ્યા. જ્યાં તેમને રોજ ચાપ ને વાંદીનાં દર્શન થત્તાં. નર્મદામાં મહાસમધાન હતું અને આસપાસ લયેકર જાડી હતી. ત્યાં તેમજો હતપુરાણાનું પારાધક્ષ શરૂ કર્યું. હવે બ્રહ્મચારી પંડુરંગ ‘રંગ અવધૂત’ તરીકે ઓળખાયા.

એક બાજુ રંગ અવધૂતજી હતાની આચારણા કરે છે ને બીજું બાજુ બે મોરની વચ્ચે કણો નાગ ફેણ ઊંચી કરીને નૂંચ કરે છે ! અંણે કોઈ દિવ અસ્તીમાં છે. ચાર મહિના લીભડ નીચે વહી ગયા. કડવો લીભડો મીઠો બની ગયો. શુદ્ધ અને રવિવાર શિવાયના દિવસોએ તેઓ મૌન પાળતા. કોઈ કઈ બિલા મૂકી જાય તેનો ઉપયોગ કરતા ત્યારબાદ મહારાજાએ નર્મદાની પરિદ્ધિમાં ૧૦૮ દિવસમાં પૂરી કરી. મોટાલ્લાગે તેઓ ગોળના પાણી ઉપર રહેતા.

રંગ અવધૂત મહારાજાએ મરાઠી, સંસ્કૃત અને ગુજરાતી ભાષામાં અનેક ગ્રંથો લખ્યા છે. એમજો ગુજરાતમાં હતું ભગવાનની લક્ષ્ણનો પ્રથાર કર્યો છે. તેમનો ગુજરાતીમાં લખાયેલો ‘શ્રી જુરુલીલાભૂત’ ગ્રંથ મહાકાવ્ય સામ્નો ગ્રંથ છે. એમના ‘હતબાવની’ અને

‘હતરણાસ્તોત્ર’ ભક્તોમાં ખૂબ જાણીતાં છે. ચ. ચ. ૧૯૮૮માં પહેલ વહેલો હતજીવંતી મહોત્સવ મહારાજશ્રીએ નારેશરમાં ઉજવ્યો. ત્યારથી હજારો માણસ દર વર્ષ નારેશરમાં એ મેળામાં લાગ લે છે. નારેશર તીર્થ આજે ગુજરાતનું એક પ્રમુખ તીર્થ બની ગયું છે. રંગ અવધૂત મહારાજાએ એક નવો મેત્ર આપ્યો છે: ‘પરસ્પર દેલો ભવ । તો એકભીજાને દેવ સમજો અને એ દેવની લક્ષ્ણ કરો ।’ તેઓ હિંદુ વિશે કહેતા, ‘જે હિંસાથી હુલાય તે હિંદુ ।’ આમ કહી તેમજો અહિંસાનો ચિન્હાત એ હિંદુ જીવનનો મૂળભૂત ચિહ્નાત છે તે નતાબ્યું છે.

રંગ અવધૂત મહારાજશ્રીની માતૃભક્તિ પજ્ઞ નોંધનીય છે. માતાજી રુક્માભાને તેમજો પોતાની સાથે આશ્રમમાં જ રાખ્યા હતાં. મહારાજશ્રી લક્તોના આશ્રમથી ગ્રવાસે નીકળ્યા હતા. હરિહારમાં ઝે ઝે ઝેના મંત્રોભ્યાર સાથે તા. ૧૯-૧૧-૧૯૯૮ ચ. ૨૦૨૪ કારતક વદ અમાસે એમજો મહાસમાધિ લીધી. તેમના દેહને નારેશર લાવવામાં આવ્યો ને ત્યાં જ તેમની અતિમ વિધિ થઈ. નારેશરના રંગમહિરમાં મહારાજશ્રીની પ્રતિભા પણાવવામાં આવી છે, પરંતુ સમસ્ત નારેશરતીર્થ રંગ અવધૂત મહારાજનું પુષ્પ પવિત્ર અને સન્નાતન સમારક છે.

શ્રી રંગ અવધૂત મહારાજશ્રીની પચાસમાં પુષ્પયતિષ્ઠ પર આ મહાપુરુષને પ્રણામ અને ફદ્યપૂર્વક ભાવવંદના.

## શ્રી સ્વામી ચિદાનંદ સ્મૃતિ વ્યાખ્યાન

૨૭ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૮ના રોજ સાંજે

શિવાનંદ આશ્રમમાં જૂના પીઠાધીશર આચાર્ય મહામંડલેશર ૧૦૦૮  
પૂજ્ય શ્રી સ્વામી અવદેશાનંદજી મહારાજનું જીહેર વ્યાખ્યાન છે. સૌને લાલ લેવા  
નિમંત્રણ છે. સમય સાંજે રૂ.૦૦ થી રૂ.૦૦ વાગ્યા સુધી.

- મંત્રી, શિવાનંદ આશ્રમ

## વૃત્તાંત

● તા. ૧-૧૧-૨૦૧૭ થી તા. ૫-૧૧-૨૦૧૭ કરનાલ અંબાલા : કર્ણાની નગરી કરનાલના સુપ્રસિદ્ધ કર્ણાલ મહાદેવના ભખ સાલાનાં તા. ૨૯-૧૦-૨૦૧૭ના રોજ આરંભથેથી શીમદ્દુભા ગ્રામતાં કથામાં તા. ૧-૧૧-૨૦૧૭ના રોજ શીમદ્દુભા ગ્રામટાં, શીમદ્દુભા, અંબાલા, ઉપાખ્યાન, વામન અવતારની કથા કરવામાં આવી. તા. ૨૯-૧૦ના રોજ ભખ પોથીમાત્રા કરનાલ નગરીના પ્રભુના ચાજમાર્ગો પરથી નોકળી. એકસો આઠ બહેનોએ મલ્લક પર કલણ અને શીફળ લઈને માર્ગપ્રશાસ્ત કર્યો. તા. ૨૯-૧૦-૨૦૧૭ના રોજ પૂજય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ અને તેમની સાથે ગયેલું કલાકારવૃદ્ધ કુદુસેત્રમાં પ્રશાસનો અને જ્ઞાન ગૌતોપદેશ થયેલો તેનાં પવિત્ર દર્શન અને સ્નાન કરવા ગયેલું. જ્ય રામ અન્નસોત્રના મહંત પ્રજાચારી શી બ્રહ્મસ્વરૂપ મહારાજના દર્શન અને સત્સંગનો સૌભે આનંદ માણ્યો.

કથામાં ગોવર્ણ દીલા પ્રસંગે ભખ અન્નસૂદ અને શી તુલિભક્તિ વિવાહ પ્રસંગો ખૂબ ઉત્સાહ અને ધામપૂર્મદી ઊજવવામાં આવ્યા. કથા પ્રસંગે પ્રત્યેક પાગોનું વર્ણન કરતાં પૂજય સ્વામીશ્રણ તાદ્યાતે પાત્રના સ્વરૂપ અને સ્વભાવમાં તદ્વાપ થઈ જતા હતા. અત્યંત ડિવભાવમાં તેમના દિવ્ય સંકીર્તનોમાં ભક્ત શોતાજનો રસતરખોળ થયા. પૂજય સ્વામીશ્રણ કરનાલ ખાતે નિષ્ઠાવું કૃતારોપજ્ઞ પજ્ઞ કર્યો.

● ચોણી તારીખે કથા સમાપન પછી વિશ્યાળ ભંડારાનું આયોજન થયું. સાંજે બધું મંદળ અંબાલા દિવ્ય લુચન સંબંધાના સંચાલિત શી ગુરુનાનકટેન નિઃશુદ્ધ હોશિયોપેદ ઊસ્પેન્સરીના રજતજાહેતી પ્રસંગે અંબાલા ગયા. ત્યાં પાંચભી ભાધામાં ઉદ્ઘોષન કરીને પૂજય સ્વામીશ્રણ સૌને આનંદ આપ્યો. આ દવાખાનામાં સેવા આપતા વરિઝ સેવકોનું પૂજય સ્વામીશ્રણના વરદ્દહસે બહુમાન કરવામાં આવ્યું.

● પાંચમી તારીખે સવારે ૮-૦૦ થી ૯-૧૫ સુધી પુરુષોત્તમ નિવાસ, કરનાલ ખાતે પૂજય સ્વામીશ્રણનું જાહેર મવચન આયોજય, કેમાં કરનાલના વરિઝ નાગરિકો તથા કરનાલ પૌર પાલિકાના મેયરકી પજ્ઞ ઉપરિષિત રહ્યા. આજના મવચનનો વિષય હતો - "તમારી સમસ્યાઓનું સમાપન

તમારી મદ્દર જ છે." કરનાલ નિવાસ દરમિયાન પૂજય સ્વામીશ્રણ તથા તેમનાં કલાવૃદ્ધ સાથે 'NDRF' (નેશનલ ડેરી રિસર્વ ઇન્સિટ્યુટ)ની સુલાક્ષેત્રે પજ્ઞ થયા. કારેતક સુદુર પૂનમને ગુરુનાનક જનમજ્યોતિ પ્રસંગે નિર્ભલ કુટિયાથી પવિત્ર બ્રંથ સાહેબના દર્શન મને કંગર મસ્નાદ પજ્ઞ સૌભે થિયો.

● બપોરે ભારથી બે વાગ્યા સુધી અંબાલા દિવ્ય લુચન સંબંધ ખાતે પૂજય સ્વામીશ્રણ અધ્યાત્માનંદજી મહારાજનો સત્સંગ આયોજયો. અને પૂજય સ્વામીશ્રણો 'સમર્પજી સાધના' વિષમક પ્રવચન કર્યું. શીંબે સાથે મહાપ્રસાદ માટ્યા પછી પૂજય સ્વામીશ્રણ લુષિયાશ્ચ જવા રવાના થયા.

● તા. ૫-૧૧-૨૦૧૭થી તા. ૯-૧૧-૨૦૧૭ તુરિયાસ્થા આજે સાંજે પૂજય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજનું અંબાલાથી અને આગમન થયું. તા. ૯, ૧, ૮ અને ઈન્ન રોજ દરરોજ સચારે સુપ્રક્રિયા રખ-ખાગ (Rakhi-Baghi) ખાતે જાહેર પ્રવચનો થયાં. દરરોજ પૂજય સ્વામીશ્રણના ઉદ્ઘોષન પછી પ્રમોતરતી અને ધ્યાન પજ્ઞ થતું. આ બધું આયોજન આહરકીય શી ચાજકુમાર હેન પરિવાર દ્વારા કરવામાં આવ્યું. હેંક ૧૭૭૬થી આ પરિવાર પૂજય સ્વામીશ્રણની લુષિયાશ્ચ યાત્રા અને સત્સંગની વ્યવસ્થા કરેલે.

● તા. ૯-૧૧-૨૦૧૭ના રોજ લુષિયાશ્ચાની સ્વામી દયાનંદ આર્થ વિદ્યાપીઠ ખાતે પૂજય સ્વામીશ્રણના મવચનનું આયોજન પ્રેરણાપીઠ સંસ્થા દ્વારા થયું. પૂજય સ્વામીશ્રણે સરસ્વતાના પ્રાણજામાં વૃદ્ધારોપજ્ઞ કર્યું. વિદ્યાર્થીઓને પ્રેરણાપીઠ મવચન કરી "શુદ્ધનારી દિશા અને દશાના તમો જ આગોહીછો" કરીને ખૂબ જપ્તાબ્ધિવિત કર્યા.

● તા. ૯-૧૧-૨૦૧૭થી તા. ૧૧-૧૧-૨૦૧૭ - ઘંટાગં, ચોણીથી : ગ્રાજરોજ પૂજય સ્વામીશ્રણ પચ્છુલા ખાતે પજ્ઞાર્થી. અનેક ભક્તોને જે ગુરુદેવસ્વામી જિવાનંદજી મહારાજના વિરકાલાથી ભક્તો છે. હવે વૃદ્ધારોપજ્ઞ અને દુર્ગાવસ્થામાં છુંબે છે, તેમને સૌને વરે જઈ જઈને પૂજય સ્વામીશ્રણે સત્સંગ અને પ્રાર્થનાઓ કરીને આનંદ

આપ્યો.

- તા. ૧૧-૧૧-૨૦૧૭ થી તા. ૧૩-૧૧-૨૦૧૭ દારકા (દિલ્હી) : દિલ્હીના દારકા ખાતે પૂજ્ય સ્વામીજનો સત્તંગ થયો. એટોબાબ ખાતે પણ પૂજ્ય સ્વામીજને શીર્ષતી અધિતા શરદી (ડાયરેક્ટર આર. ઓ-ન્ડ ડી., એ.આઈ.આઈ.એ.ઓ.) તથા અંજનીનંદન શરદી (આઈ.એ.એ.ઓ.)ને ત્યાં સત્તંગ કર્યો.
- તા. ૧૨-૧૧-૨૦૧૭, અમદાવાદ : દલ્લિજ બાસીય મહિલા સંબંધ (તામિલનાડુ)ના ઉપક્રમે શી ચાજરાજેશ્વરી પીઠ, કરી દ્વારા શી શી અદલશ્વરી ભવન ખાતે આજરોજ ચામૂહિક શી વિલિતા સંબંધનામ પારાવણનું આપોજન થયું, જેમાં ઉપર્યુક્ત વધુ ભક્તોએ ઉમંગલેર ભાગ થીધો. આ સમગ્ર કાર્યક્રમ દીર્ઘવારી પૂજ્યપાદ પરમાનંદજ મહારાજની અધ્યક્તાપાં થયો.
- તા. ૧૩-૧૧-૨૦૧૭, અમદાવાદ : ‘અંત્ર ભક્ત સુમારું’ના ઉપક્રમે આજરોજ સૂર્યાદ્યથી જ શિવાનંદ આગ્રામના ભગવાન શી વિશ્વનાય મહાદેવના માંગલિકા “મહારૂપ”નું ભવ્ય આપોજન થયું. આ દિવિ અને પવિત્ર કાર્ય માટે અંગ્રેજીશ્વરી ૧૯ ઋતુિકો અને મહામલોપાધ્યાય પદ્ધાર્યા, હવનનું બીજુ રાતે ૧૦-૦૦ વાગ્યે છોમવામાં આવ્યું. દિવસના ભાગમાં ૧૧૩૦ પાર્શ્વિક શિવાંગિં ઉપર બિલ્લપત્રનું લક્ષણન પણ થયું. આખોય દિવસ વેદ મત્તોના દિવિધોષથી આપામ પાંગલા લાભાન્વિત થયું.
- તા. ૧૪-૧૧-૨૦૧૭ થી તા. ૧૮-૧૧-૨૦૧૭, અમદાવાદ : રેવા તટના પવિત્ર અને દિવિ સંત પ્રભાવીન શીર્ષીશી રૂંગ અવફૂરણ મહારાજના મહાનિર્વાજનાં પચાસ વર્ષના ગ્રાંટલ નિભિતે પૂજ્યશીર્ષીદેશ-વિદેશમાં વસતા ૩૦૦થી વધુ ભક્તોનું આગ્રામમાં આગમન થયું. મોટા બાગના ભક્તોનો આગ્રામમાં નિવાસ થયો. અદારમાં તારીખે સવારે અમદાવાદનાં નૂરાત નિર્મિત શી પંડિત દીનદ્યાલ ઉપાધ્યાય કલાગૃહમાં સવારે ૧૦-૦૦ થી ૧-૦૦ અને શાર્ચે ૭-૦૦ થી ૧૦-૦૦ વાગ્યા સુધી ભક્તિ સંગીતનો ભવ્ય કાર્યક્રમ થયો. બારતના લોકલાયીના વડા પ્રધાન શી નરેન્દ્રભાઈ ચોઢીએ વીડિયો કોન્ફરન્સથી ઉદ્ઘોષન કર્યું. ગુજરાત ચાર્જપના આદશીય મુખ્યમંત્રી શી વિશ્વપન્નાઈ રૂપાલીક આ પ્રસ્તુતે ઉપસ્થિત રહ્યા. પૂજ્ય સ્વામીજને પ્રસેન્ધોપોત ઉદ્ઘોષન કર્યો.

શોને ગુરુભક્તિવિભાગ વધુ પ્રેરણ આપ્યી પ્રોક્ષમાંદિત કર્યું.

- તા. ૧૮-૧૧-૨૦૧૭, અમદાવાદ : શિવાનંદ આગ્રામ અને દિવિ શુભેક સાંસ્કૃતિક સંઘના પ્રન્યાસી આદરશીય શી પ્રકાશભાઈ શોનીના સાંનિષ બંગલા ખાતે દર વર્ષે પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજ મહારાજનો સત્તંગ આપ્યોજાય છે. આજરોજ સવારે ૧૧-૦૦ થી ૧૨-૩૦ સુધી “યાત્રા બાણિષ્ઠી સમાણિની” વિભાગ પર પૂજ્ય સ્વામીજને ખૂબ જ મનનીય ઉદ્ઘોષન કર્યું.
- તા. ૨૩-૧૧-૨૦૧૭, માઉન્ટ આબુના ખૂબ જ સુપ્રચિદ્ધ અને ખૂબ જ ઉચ્ચ કોટિના વિતાન સંત શી ઈચ્છાનંદળિરિઝ મહારાજના મહા- પ્રયાસના સમાચાર જર્ના પૂજ્ય સ્વામીજન આજરોજ માઉન્ટ આબુ પદ્ધાર્ય. મહાજલીકાર્યક્રમ પદી ચોરી સાંજે અમદાવાદ પદ્ધાર્ય.
- તા. ૨૪-૧૧-૨૦૧૭ થી તા. ૨૭-૧૧-૨૦૧૭, કન્યાકુમારી : અમદાવાદથી વહેલી સવારે નીકળીને મધ્યાહ્નને પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજ મહારાજ વિવેકાનંદ કેન્દ્ર ખાતે કન્યાકુમારી પદ્ધાર્ય. સાંજે ચાર વાગ્યે “અથ કેન પ્રથુક્તોયં પાપ્ય ચરતી પુરુષः” (ગીતા અધ્યાય : ૩:૩૬) વિષયક ખૂબ જ મનનીય પ્રવચન આવ્યું. સાંજે પ્રખ્યોતરી પણ થઈ. અહીં પૂજ્ય સ્વામી તા. ૨૭-૧૧-૨૦૧૭ની વહેલીસવાર સુધી રોકાયા.
- તા. ૨૭-૧૧-૨૦૧૭ થી તા. ૩૦.૧૧.૨૦૧૭, લુણિઅણા-ચંગીઅણ : લુણિઅણા પ્રેરણપીઠ દ્વારા આપોક્રિત શાનયણ ખાતે પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજ મહારાજની અધ્યક્ષતામાં પંજબી યુનિવર્સિટી પટિયાબા, પંજબ એક્ઝિક્યુટિવ યુનિવર્સિટી લુણિઅણા અને સેન્ટ્રલ પંજબ યુનિવર્સિટી-નાટિકાના સામૂહિક પ્રયત્નોથી આ શાનયણ લુણિઅણાના સુપ્રચિદ્ધ ગુરુનાનકદેવ ભવન ખાતે આપોજાયો. તા. ૩૦-૧૧-૨૦૧૭ની ચોરી સાંજે પૂજ્ય સ્વામીજન અમદાવાદ પદ્ધાર્ય.
- તા. ૩૦-૧૧-૨૦૧૭, અમદાવાદ : આજે ગીતા જ્યંતી પ્રસંગે શી શી અદલશ્વરી ભવનમાં ગીતાલના પવિત્ર શ્વોકીના પારાયજનનું આપોજન કરવામાં આવ્યું છુટુ.



MS Handicraft  
Jewellery

**SUVARNAKALA®**  
Gold, Diamond & Jadtar Jewellery  
BIS Approved Jeweller

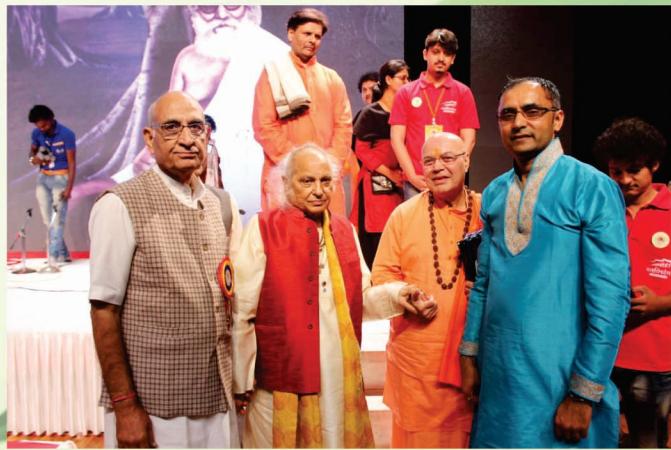
અમદાવાદ  
ગી.જી. રોડ  
“નેતરનાન્દ પટ્ટા”  
શહેર બંગાળની રામે,  
ગી.જી. રોડ, અમદાવાદ-૫  
સેટેલાઈટ  
“વીનાસ એપોર્ટીયર્સ”  
જોલાફુર વાર રસ્તા BRTS બાબુ એન્ડ રામે  
સેટેલાઈટ, અમદાવાદ-૧૫



\* SUNDAY OPEN \*



કેરિલા ફાર્માસ્યુટિકલ્સ દ્વારા આયોજિત ગીતા-ચિંતન  
સમારોહમાં ગીતા વ્યાસ પૂજય ભૂપેન્દ્રભાઈ પંડ્યાજી સાથે  
માર્મિક પણો (ગુજરાત યુનિવર્સિટી હોલ, અમદાવાદ)  
તા. ૨૧-૧૧-૨૦૧૭



સંગીત માર્ત્ડ પદ્મભૂષણ પંડિત જસરાજજીનું સાંનિધ્ય  
શ્રી રંગઅવધૂતજીના ૫૦માં મહાનિર્વાશ વર્ધનો  
મંગલ પ્રારંભ, અમદાવાદ - તા. ૧૮-૧૧-૨૦૧૭



બ્રહ્મલીન પૂજય શ્રી સ્વામી ઈશ્વરાનંદગિરિજી મહારાજના  
ઘોડશી પ્રસંગે સંત સંમેલન, માઉન્ટ આબુ - તા. ૨૩-૧૧-૨૦૧૭



પ્રેરણા - પીઠ લુધિયાનાના તૃતીય વાર્ષિક સમારોહનું સ્વામીજી  
દ્વારા દીપ પ્રાગટ્યથી ઉદ્ઘાટન. (૨૮-૧૧-૨૦૧૭)

૩ પ્રિંસીપલોં કો વિદ્યા રલ આવાર્ડ વ ૭ અધ્યાપકા  
કો ડા. અબ્દુલ કલામ આવાર્ડ સે કિયા સમ્માનિત

પ્રેરણ પીઠ સંસ્કા નાની પીઠી કો વિશેકાળ, પૈરેંગાલ એવ સરેરણીલ બળાને કા કર રહી હૈ શાનદાર પ્રગાસ : સ્થાની અસ્થાલાનીં ગુહાજ



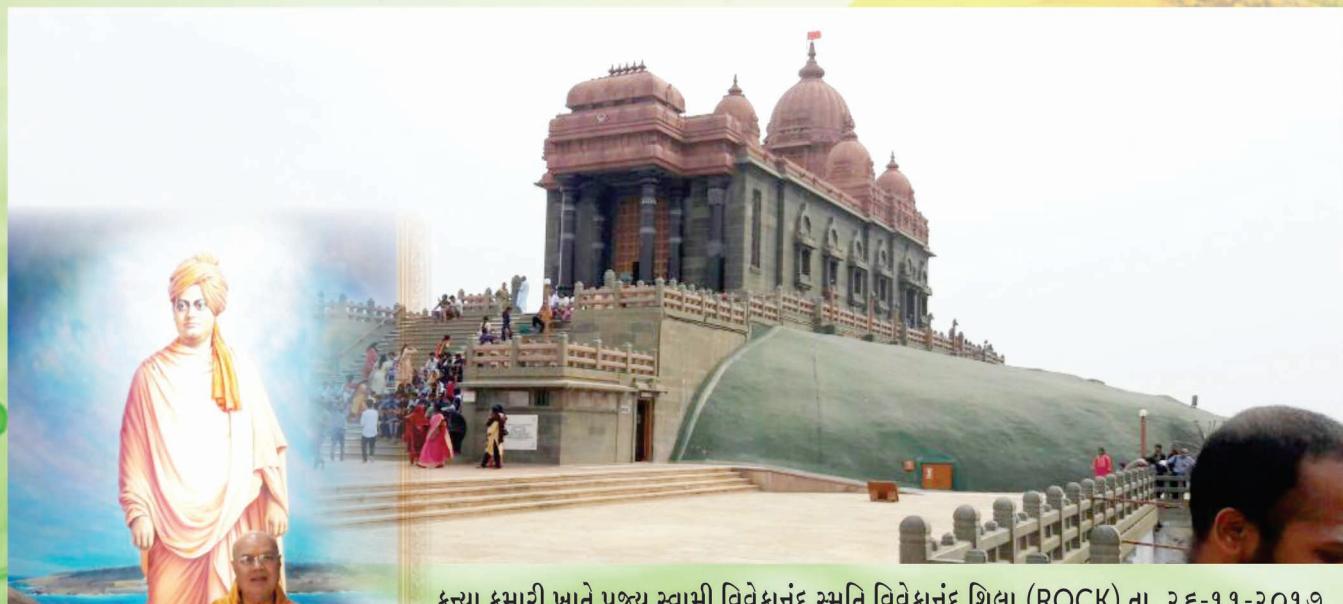
શિક્ષક ઉચ્ચ વિચારાન હોં : આધ્યાત્મનન્દ  
જાગ્રત્ત સંસ્કાર, ગુરુભૂષણ, માર્ગ માનીનાર  
ખાલી કરી રહેલી વિશેકાળ, પૈરેંગાલ  
ને જીવન એ સે કો હૈ કે વિશેકાળ કે  
સુલું ચિંતા નાની કો અભિવ્યક્તિ નાની  
કર્માં નો નોંધી કો ધૂમધાર દોષ  
પ્રાણિઓની કો અનુભૂતિ નાની  
નુદ્દી કરી રહેલી વિશેકાળ, આપણા  
અભિવ્યક્તિ કો સાથે અનુભૂતિ  
અનુભૂતિ હું ઉછેદી કાંદી હું એ  
દુષ્ટ વિશેકાળ કરી રહેલી હું એ  
નાની એ નાની નાની નાની  
નાની નાની નાની નાની નાની  
નાની નાની નાની નાની નાની



ડીએવી પબ્લિક સ્કૂલ, લુધિયાનાની અસામાન્ય બુદ્ધિપ્રતિભા  
ધરાવતી વિદ્યાર્થીનીને પારિસ્તોષક અનાયત કરતા સ્વામીજી  
(૨૮-૧૦-૨૦૧૭)



વિદ્યાભારતી લુધિયાના ખાતે શિક્ષકોના મહાસંમેલનમાં પૂજ્ય સ્વામીજી પ્રમુખ આયોજકો સાથે અને સારથતોને સંબોધન  
(વિષય : શિક્ષા, શિક્ષણ અને શિક્ષકો) તા. ૨૮-૧૧-૨૦૧૭



કન્યા કુમારી ખાતે પૂજ્ય સ્વામી વિવેકાનંદ સ્મૃતિ વિવેકાનંદ શિલા (ROCK) તા. ૨૬-૧૧-૨૦૧૭



અમદાવાદ મેરેથોનમાં  
શિવાનંદ આશ્રમના  
યોગ શિક્ષકોનું યોગદાન  
તા. ૨૭-૧૧-૨૦૧૭

### ઈશ્વર - સાક્ષાત્કાર

દિવ્ય જીવન દાવો કરે છે કે જીવનનું એક માત્ર ધ્યેય છે - ઈશ્વર સાક્ષાત્કાર ! તમે આજે છો તેવા જ રહીને, તમારું રોજિંદુ સર્વસાધારણ વ્યવહારુ જીવન જીવનાં જીવતાં પણ આ ઉચ્ચતમ ધ્યેયને પ્રાપ્ત કરી શકો અને કૃતકૃત્યતા અનુભવી શકો. દિવ્ય જીવનની જે ચાર ચતુર્વિધ સાધના પરમ પૂજ્યપાદ ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજીએ દિવ્ય જીવનના સ્થંભરૂપ સૂચ્યવી છે. તે આ પ્રમાણે છે: ૧. નિઃસ્વાર્થ સેવા ૨. ભક્તિ ૩. નિત્ય ધ્યાન ૪. વિવેકભાવના અને આધ્યાત્મિક જિજાસા.

- સ્વામી યિદાનંદ